

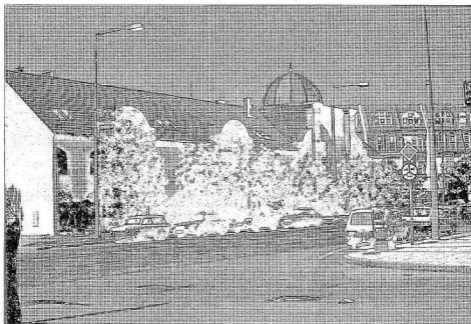
BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténeti és Környezetvédő lap

1998. június

IX. évfolyam 6. (92.) szám

Ára: 50 Ft

Fotó: Árkosi Antal

Gondolatok Baja város építkezéseiről

Innám 36 esztendeje bajai lakosként, tehát mint bajai patrióta figyelem váltakozó érdeklődéssel e kedves Duna-parti város — felsőbb szinten néha kissé mostohán kezelt — életét, építési-szépítési (?) munkálatait, amely Kolozsvár, majd Budapest után ottho-

nomná lett, amit mindig szívesen vállaltam is. Bajai lettem tehát, és talán ez az elkötelezettség adta kezembe a tollat e pár sor megírására.

Igen, az építés-szépítés fogalmakat kérdőjellel illettem. Sajnos ezek a fogalmak — vé-

leményem szerint — igencsak megkóródjellezhetőek Baján. Nincs szándékomban tudatosan érzélgős szavakat használni, de úgy érzem — ha betelepült bajai is —, netán későn, nagyon későn, de el kell mondanom e kisvárosban megvalósult és folya-

matban lévő épülő létesítményekkel kapcsolatos gondolataimat, melyek természetesen teljesen magánjellegűek.

A bajai építkezéseket szemlélve az a sajnálatos érzés támad az emberek, hogy ennek a témának Baján nincs gazdája. Az én konkrét fellegútonban az úgy működik, hogy az önkormányzat szervezettében önálló hatósági szervként működik az építési hatóság, amely hatóság jogkörében irányítja, meghatározza, hogy mi az, ami megépülhet, és mi az, ami nem épülhet meg ebben a városban. Gazdája ennek a nem könnyű, de nagyon szép és nélkülözhetetlen feladatnak a város életében. Szakmai felkészültséget, települési-ismeretet igényel ez a munka, hiszen ezeknek a létesítményeknek a fennmaradását hosszú évtizedekben, netán évszázadokban meg kell.

Elgondolkodtat a rövid helyzetértékelés olvasható Tudományos Egyesületünk hímnedőjában:

"Alhoz, hogy az építési tevékenység betölttesse gazdaságélénkítő szerepét, és a fejlesztési, lakásépítési, karbantartási munkái eredményeként kialakított épített környezetünk összhangjait, igényes képet mutasson; továbbá a jogos magán- és közérdekek egyaránt érvényesíthetők legyenek, határozott és színvonalas építésiügyi igazgatás és korszerű szabályozásra van szükség. Jelenleg az építési fegyelen mélyponton van. Megnézhet az engedély nélküli vagy szabályozatlanul megvalósított építkezések száma. Gyenge és túltárgolt, esetenként szakmailag is felkészületlen, a települési önkormányzatok szervezetében működő építési hatóság. Mindez az épített környezet minőségének romlásához vezet, amely esetenként egyes településrészek lakhatóságát is veszélyezteti."

Ez tehát a helyzet általánosságban az országban. Kemény és ébredésre biztató szavak. Tény az, hogy jelenleg az a helyzet városunkban, hogy azt és úgy építkeznek, amit és ahogy akarnak. Vagyis, mintha nem volna gazdája ennek a nagyon fontos témának. Pedig van. Vegye hát kézbe és irányítson, ahogy az elvárható egy Építésiügyi Hatóságtól! Érezni szeretnék a gazda jelenlétét.

E talán kissé hosszúra sikerült bevezető után nézzünk egy-két alkotást, amelyet a lakosság egyáltalán nem vagy legalábbis nehezen fogad el.

Ilyen alkotás volt többek között — és bizonyán még sokáig fennmarad — az 51. sz. főforgalmi út erőszakos átvezetése a városközpontban. Hát ez bizony nem volt egy fejlődést mutató elgondolás, és nem is szoktak meg, bár idestova 26 éve, hogy ez történt. De

nem optimizmussal reméljük, a következő generáció élvezni fogja a várost elkerülő elgondolás előnyeit. És talán emlékezni sem fognak, hogy a jelenlegi út megépítése következményeként jelentős családi házakat, bölcsődét, óvodát stb. bontottak le, felépítve a belváros kisvárosias hangulatát. Útépítőről szóltam, hadd mondjak pár szót a város régi problémájáról, a Szentháromság térről. Nem hiszem, hogy bármi is fontosabb lenne ebben a kisvárosban, mint ennek a téren és kapcsolódó létesítményeinek rendezése. Ne keljen nyelvünk védelmében összeszorított fogaikkal közlekedni a téren át! Hogy a szépen helyreállított Grassalkovich-kastély, azaz a Városháza épülete is jól érezze magát ott, ahova valamilyen oly remek érzékel helyezték. Ugyanez mondható el a tér valamikori kijelölésével kapcsolatban is. Remek ötlet volt a Kamarás-Duna bevonását is figyelembe venni a tér kijelölésénél. Kapjon hát végre egy tiszteességes burkolatot ez a remek tér, amely bizony rendezett és piszkos, jut eszembe: "Nem bántja a szemét...? Az én szememet bizony bántja...!" Nos, reménykedjünk.

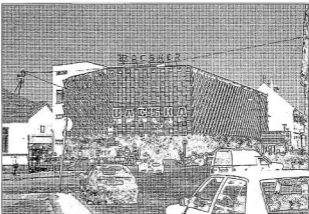
De tekintünk kissé a másik területre is, amit a szakma magáépítésnek nevez. Vagyis a középületben épít és jelenleg épülő építéskörül pár sorban.

Városunkban építtek és épülnek jó és kevésbé jó épületek, de ez nem bajai jelenség. Ez így van az országban, ha úgy tetszik, a világon mindent. Az örökös probléma az, hogy egy bizonyos karakterű műlőbe milyen karakterű épület kívánkozik. Nagyon fontos a helyismeret a tervezés időszakában. Ezt így tanították és tanítják ma is. Ez oly

egyértelműen hangzik, hogy erről sem szakember, sem laikus nem vitatkozik. Vagy mégis? Mégiscsak találkozunk olyan törekvésekkel, hogy pl. világvárossá fejlesztjük Baját. Kár. Nagy kár. Bajja soha nem lesz és ne is legyen világváros. Vagy talán attól legyen világváros, hogy maradjon meg abban a kisvárosias jellegében, amilyenne formálódott 250 év alatt (tudatosan nem 300 évet mondok).

A BÁCSCKA Áruház tömegében egy modern megjelenésű épület, funkcionális olyan, amilyennek lennie kell egy kereskedelmi létesítménynek, vagyis jó. De hatalmas, tömör, túlmodernizált tömegével idegen ebben a viszonylag szűk, egyszerű környezetben. Ennek az épületnek sem felül meg ez a környezet, nem tud kibontakozni, nem éri jól magát. És mi sem szoktuk meg, bár már 30 éve, hogy megépült.

A nem régen épült telefonközpont hatalmas tömegével ugyancsak idegen ebben a környezetben, még akkor is, ha ez a tömb ezzel az épülettel még nem fejeződött be, ami folyamatosan van ugyan, de a folytatásait építő építészszakas architektúrája nem veszi figyelembe jelenlétét. Ami — valljuk meg — nem is könnyű feladat. Marad tehát unalmodó, maga körül mindent elnyomó tömegében. Nem értem, és nem tetszik, miért nem került egyazon beépítési vonalra ez az épület és a Kossuth Lajos utcai saroképület. Valami nincs a helyén. Az épület tömegét, megjelenését tekintve méltatlan a szegényes ügyfélszolgálati bejárat. Mint már fentebb elfecsegtünk, nehéz foglalkozni az építés. Nem lehet egy megé-

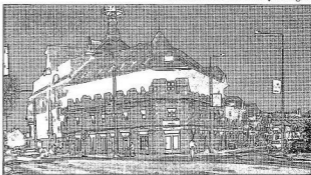

pített objektumot csak úgy egyszerűen odébb tenni, mert kiderült, hogy nem ott lenne a helye, ahova kissé elhamarkodottan elhelyeztük.

Erre gondolok, amikor a postáról kilépve a nemrégien épült, Kisáruháznak nevezett épületre tekintek. Kár volt ide építeni bármit is, bontani kellett volna azt, ami mögötte van. Megnyitni a rálátást a postáépületre, amelyet szívesebben látnék.

Bizonyára nem állok egyedül azzal a véleményemmel, hogy a MŰV-házzal szemben épült, nyugdíjasháznak nevezett, továbbá a Déri sétányon épült, Vadász György által tervezett épületek helyett egy másik, esetleg ugyancsak Vadász György által tervezett típusok épültek volna, ame-

lyek inkább megfeleltek volna egy kisváros belvárosi építészeti hangulatának. Nem tessék a már több helyen alkalmazott hullánczó architektúra, utcaképi megjelenés. Sok a szokatlan, zavaró, formalista, a bizánci építészetre emlékeztető — a kevesebb több lenne — megoldás.

A legék épülete Baján a főforgalom csomópontjában, a Jekly téren van a SPAR kereskedelmi létesítmény, üzletház. A térre néző homlokzata egy funkció nélküli, elemekkel megfüldelt raktárépület képét mutatja. Mít lehet még mondani erről azon kívül, hogy vegyük végre figyelembe az illetékesek — beruházó, tervező és az építéstügyi hatóság —, hogy ez a kisváros iskolaváros is, itt lakozott emberek is élnek, és szeretnének szépen kikapított tereken, utcákon közlekedni. És önérzetüket sérti ez a bizonyos dolgok-

nak lekezelő módon való intézése. Ennek az építkezésnek volt egy pozitív oldala is: a bravúros gyorsasággal történt megépítés. Amitől, ismerjük el, az utóbbi évtizedekben bizony elszoktunk. De hiába a szorgalmas magyar munkásoké ezek, itt is változás történt. Általában felgyorsultak az építkezések. Az építésre fordított építési idő lényegesen lerövidült. És ez jó, hiszen ezzel mindenki jól jár, anyagiakban és morálisan egyaránt (elnézést kérek egy kis maliciózus hangulatért), talán még az építő kétkedő munkás is jól jár.

Hát ezek a gondolatok foglalkoztatnak a városban köztársasom alkalmával. Közönségem, hogy megértéssel elolvasták zsörtölődésemet.

Árkosi Antal
ny. építészmérnök

"Bárkabéli kereskedők" a Dunán

A török hódoltság megszűnésével a felzabált területen ipari és kereskedelmi vákuum keletkezett. Természetes, hogy ezt az űrt a fejlettebb nyugati és északi területek iparcsai és kereskedői igyekeztek kitölteni. A különféle mesterségek képviselői leánycehüket hozták létre, vidéki mesterek vettek fel testületükbe, a kereskedők pedig új piacokat, beszerzési forrásokat kerestek maguknak.

Ennek a folyamatnak eredménye, hogy az 1700-as évek elején a Duna alsó szakaszán győri, komáromi, budai céhes halászok tűnnek fel, s velük egyidőben győri, magyarvári halkereskedők kezdenek nagyzsáhlós akciókba.

Jelenlétükről különböző szerződések tanúsítják, tevékenységükre, mindennapi életükre azonban a perirakot szolgáltatásnak érdekes adatokat. Szerencsére ezek a kereskedők vagy az üzletfelekkel vagy egymással kerültek vitás helyzetekbe, amiből — jó magyar szokás szerint — évtizedekig házódló peresedések születtek. Ennek során számtalan tanút hallgatnak ki, akik ha nem is mindig a konkrét esetről beszélnek, de nyilvánvaló, hogy a mindennapi eseményekhez hasonló, tehát látható történeteket mondanak el.

Az 1700-as évek elején, közepén, sőt még az 1800-as évek kezdetén is a kalocsai érseki uradalom, a pécsi püspökség, valamint a bátszéki uradalom vásárolói győri és magyarvári kereskedők vizsárolták fel a halat, és szállították látványos bárkákkal a felsőbb vizekre. Az egyik "kompánia" tagjai egymással vesztek össze, a másik az uradalommal. A vesztés irántomból próbáljuk rekonstruálni e "bárkabéli kereskedés" történetét.

A történet egyik főszereplője a győri Karvászy István nemes ember, aki már 1735-ben Haraszti Márton győri és Sipos János budaházi lakossal együtt szerződést kötött a pécsi püspökséggel, mely szerint minden halat, amit a halászati idény alatt fognak vagy napi áron vagy "bölcsen megszállított áron" a püspökség átenged a három kereskedőnek. Azok közteltek

magukat, hogy tiszta halkartókkal időben megjelennek, és minden mennyiséget átvesznek. Ha mégsem jelennek meg, vagy a bárkák nem lennének megfelelők, 400 ft bírságot fizetnek. A püspökség viszont biztosítja őket, hogy "amíg esetleg a halaszvizek hasznosra nem lennének adva", a mohácsi szigetén lévő halastavakból származó halakat egyedül nekik engedti át. A vételárát a kereskedők a bera-
kodások készpénzben fizetik.

Hasonló szerződést kötöttek 1761-ben és 1766-ban a kalocsai érsekkel Prékkel Ferenc, Halász Mihály, ill. Ruiz József, Makkó Mihály és Ruiz András győri kereskedők. Az egyik levélből azt is megtudjuk, hogy ezek az emberek mindennel kereskedtek, gyapjút, gabonát adnak, vesznek, s hajóik járnak a Dunát. Ez már a "bárkabéli kereskedésen" kívül eső egyéni tevékenységük volt.

Az egész üzletnek azonban előfeltétele volt, hogy a halat meg is fogják. Ennek körülményei különbözőek voltak. Mint korábban írtunk már róla, a folyószabályozások, árvízmentesekes előtti időkben az áradó víz a természetes vagy mesterséges fokokon át fokozatosan előntötte az árteret, az ott lévő tavakat friss vízzel és ivásra igyekező halakkal teltette fel. Az apadás megindulásakor a halászok rekeszekkel tartották vissza a halakat, melyek ott növekedtek, s az őszi lehalászások alkalmával kerültek a hálókbá. A folyó Dunán leginkább csak vízra halásztak a tavasszi és őszi vonulások idején. A halászat hasznosítása két módon történhetett. Az egyik, amikor az uszág hálójaival az 5 halásznai dolgoztak, ezt nevezték "házi kezelésnek", a másik, és gyakoribb, amikor árendába adták a halászatot. A bérlek vagy céhes halászok vagy egyes kúszégek voltak.

A bátszéki uradalom Holt-Dunáját pl. a decséki, a kalocsai érsek vízeinek egy részét Dúsnok, ill. Szeremle árendálta. A falvak halászati lehetőségét még a bérlekésk szemben is biztosították. Így pl. a már említett Prékkel Ferenc évi 2000 forintért árendálta a "Kalocsai Dominiumban lévő Halászó Vizek és minden nemű Duna Halászatok és Tünyák" halászati jogát, a bérösszeget kívül tartozik évente szász (I) mázsa "jó friss Halat" ingyen az érseki konyhára beszojgáltatni, s tartozik a jobbakokat "az eddig való mód szerint Halászó Vizekre, Rekesztekre és Halászatra teendő költségekre és fáradságokra való

nézve a fele Halászatban..." megtartani. Fontos adat az is, hogy "Mivel az Halaknak annak idejében leendő megkezesésére az haszon vételnél folytatásához való légyen, azért ... szilveszterhez képest Vesznek és Rekeszteknek való vessző és a Bárkáknak való fá vágást..." engedélyezik.

A kereskedők október táján érkeztek meg Győről bárkáikkal leereszkedve a Dunán. Csakhogy a halászat az árteri tavakon folyt, a halat valahogy a bárkákhöz kellett szállítani. Ha nem volt éppen olyan fők, melyen csónakkal el lehetett éni a Dunát, akkor, s többnyire így volt, kocsival kellett a sok mázsa halat odavinni. Képzéljük el: az árterben, fűzi esőselektől, áradásoktól felzott talajon megakadt kocsikkal közlekedni! A megoldás: megfelelő út kiépítése. Ez is végtágra lett, hogy kinek a kötelessége az útépítés. A bátszéki uradalom így vélekedett: "ember emlékezetétől fogva a harmadadban halászó Detsiek Teremény, Kitzs és Kalugyer fokokat, a mellettük lévő sűrű bokrokkal vágott rőzsefekkel — fasinakkal — összel midőn a halászat keződődik... szokták megajgazítani, hogy Ők magok gyalog és Kotsin munkájokra járassanak, az apró keszeg halakat vásárolni akarók rajtot jöhessenek, mehessenek." A halászok viszont az Uszágot vadojgák, hogy az utakat nem csináltatta, "Úgy el is romlottak utóijára, hogy az Űres Kotsival is el dültek a Lovak benne ... látván a nagy Kárt; hogy senki a holt Dunaféle Halért nem mehet" ... "a Hal Vásárlók oda Kotsival be nem mehétven számos Halak el dögöltek, és ell veszték, és még a Kasokbul, és Bárkákbul is sok Halat el kellett eresztetni, mert különben mind el dögölt volna" — a halászok maguk javították ki az utat.

De térjünk vissza Karvászy uramhoz. Nem lehetett szerencsés kereskedő, többször váltott társakat is, ráadásul sok gyermeke és egy nagyon kardos felesége volt Philippovits Theresia személyében, aki sok galibát is okozott. Mikor 1748-ban megvált Haraszttól, Kálóczy Mihály, Völgyi János és Pláit Ferenc bevették a mohácsi tavakhoz.

Egy rozsett bírálója volt, de pénze nem, csak adoztatni tudott adni. Kálóczy Mihályt is nemesként emlegetik, akinek Győr bejárásában és Pataházán is volt háza, Bertalan Ferenc szintén nemes ember, Kálóczy veje. A peres felek és a tanúk azt állították, hogy üzleti könyvek

nem voltak, évente fejből összeszámolták a bevételt, kiadást, és megosztották a bevételre vagy veszteségre. Mivel Karvász Istvánfian volt, társait azzal is gyanúsították, hogy időnként becsapták. A tulajdonképpeni pereskedés akkor kezdődött, mikor nagy veszteség érte a kompániát. 1756 ősszel a fagy korán jött, a bárkákat a jég "megszorította", s mire tavasszal Győrbe értek, a halak elpusztultak, a számvetésen 760 ft veszteséget írtak Karvász kárára. Most is adóslevelet adott, s minden ingó és ingatlan vagyónál felelt érte.

Később tagadta, hamisítványt nyilvántartotta az írást.

A társak a következő évben nem engedték a tavakhoz, s mikor az esztendő nyereséggel zárult, követelte belőle a harmadrészt. Persze, megtagadták. Ekkor kezdődött az évtizedekig tartó pereskedés, mely alatt meghaltak a férfiak, az özvegyek, majd a gyerekek folytatták, a tanúk is megüregedtek, de vallomásaikból sok érdekesség derült ki. A bíróság meghallgatott harmincharom birkáslegényt, hét kormányost és kilenc halkereskedőt, akik szintén vidékükre jártak halért.

A birkák akkori mérték szerint 300-500 mázsa befogadóképességűek, mai mértékkel ennek kb. a fele. Minden birkán hat legény és egy kormányos teljesít szolgálatot. Októberben leereszkedik az árendástól tavashoz, és az ottani halászok által fogott hallal rakodtak. A halat kasszal, azaz "okával" mérték, egy kosárban vagyon 100 oka. Az "oka" törlék súlymérték, 1281 kg-mal egyenlő. Az akkori mázsa 56 kg. "A birkákba sokszor készakarva sem tesz az ember sok halat, mert menél szorosan van, annál jobban döglék." A tanúk elmondják, hogy vizet, tolot és sóregret is visáltak, amit vagy "kivágtattak" és le-szóztak, vagy a bárka mellé költve élve vontatták. A bégvadi halat is leszózták. Ha megtelt a bárka, ülték rakodtak rá, a jó és új birkákra 4-5-6 ölet is. Erre azért volt szükség, mert a bárka jobban merült, biztonságosabb volt, másrészt maguk tűzeltek el vagy árukat bocsátották. A már idézett szerződésben szereplő "Bárkákra való fa" végül említi, nyilván erre vonatkozik.

Ha megtelték a birkák, szép eszedesen megindultak felfelé lóvontatással. Naponta többször is átforgatták a halakat, a bégvadtakat kiemelték és a part menti helyiségekben eladták vagy élelemért elcserezték. Az elpusztult halat a Dunába

vetették. Budára érve tífjezkoztak az ottani árakról, s ha úgy látták járnak, mindjárt eladták, ezzel megtakarították a további vontatás bérét, mert a birkát is ott hasgatták, és az esetleges pusztulást. Ha nem, akkor tovább haladtak Győrig. Hazatérve a gazda elbocsátotta a birkáslegényeket, csak egyet vagy kettőt tartott a birkán, akik egész télen át őrizték, gondozták azokat, s ekkor tűzelték el a magukkal hozott fa egy részét is. "Veszedelemes volna, hogy ha az Legényiség az halnak visárlását vagy eli adását tudná, mert ide hazn az vevő Embereknek ki mondaták, és így nagy kárt okoznának az Gazdájoknak..."

Amikor beköszöntött a nagybőjt, az egész telen át birkában tartott hal egy részét a győri és környékbeli piacokra vitték, de a javát más kereskedők vették át, akik a bécél halpiacra is szállították. Ennyi idő alatt, a szállítást is beleszámítva, sokszor a hal fele elpusztult, de még így is megért, ha valami nagyobb baj nem történt. Néha azonban történt, mint 1756 őszén.

Alig indultak felfelé, megjött a fagy. Az első bárka még felett Győrig, a második Budán, a harmadik Gerjennél akadt el. A következő Sükösdnél a malom telelőnél, egy pedig Csanádnál szorult. Figyelemre méltó, hogy a következő bárka Monostornál akadt el, tehát az Öreg-Dunán, a mai Ferenc csatormán jött. Karvász Győrbe utazott, hat fuvarost fogadott, hogy a "sós és holt halat" kocsiával vihessék el. Mire Gerjenne értek, Kokas János kormányos már mind eladta. Sükösdre viszont nem tudtak átjutni a zajlás miatt, ezért a kocsi visszafordultak. Pár nap múlva úgy befagyott a Duna, hogy "kocsiával is szabadon mehettek volna".

A birkák pedig álltak a jégben. A birkások ingyen osztogatták a halat, a dögöttest sertéssékkel etették vagy "... naponta kosárral öntették a Dunába vagy hordták a partra, halomra rakták, azok a Vadának és Madaraknak Eledelei lettek..." A még használható halakat leszózták.

A tél hosszú volt, csak húsvét előtt értek fel Győrbe a többnyire üres birkákkal, de olyan is volt, amelyiket a jég összetört. A szózott hal egy része megromlott, mert Karvász rosszul szózatja be. Hogy a tényleges kár mennyi volt, az nem derült ki, de a következő évben Kálóczy úgy nyilatkozott, hogy "... meg f. van a kárunk s azon f. áll még 900 f. nyereségünk."

Hogy mennyi halat szállítottak el vidékünkől a győri halkereskedők, nem tudjuk. Az elég bizonytalan adatok szerint ez a három kereskedő a hat birkájában kb. 1200 mázsa halat rakodhatott. Összehasonlítással: az 1970-es években a bajai halászsövetkezet nyíltvízi fogása 1500 mázsa volt, s akkoriban a város halforgalmazása ötezer mázsa. De ez csak egyetlen kompánia volt. A másik oldalon Koppi Leopold és Halász Ferenc rakodott, s hol van még a többi ismert és ismeretlen halkereskedő! Halász Ferenc 1802-ben majd 500 mal mászát vett át a deáskétfél, amit a Holt-Dunában fogtak, amiből ötezer forint tiszta nyeresége volt. Persze, mi nem tudjuk érzékelni, hogy ez mekkora pénz volt. Egy másik adat szerint az egy birkából kiderült nyereség egy birkáslegény tíz évi keresetével volt egyenlő.

Figyelemre méltó, hogy a perekben szereplő halkereskedő egy kivételével magyarok, sőt nemes emberek, noha a közönség szerint a kereskedelem nem illik a magyar nemeshez, sőt a halkereskedés egyenesen zsidó foglalkozásnak számított.

Sulymos Éde

Fekete gólya

Hogy mi minden megtörténhet egy belvárosi bérház pincejében, annak igazolására elmesélek néhány apró történetet. Dicstelén is van közbűttük, de hát be kell vallani azokat is, mert csupa szép história gyantát kelthet a mesélő szándékairól.

A pince különös remetebanlag. Súlyos titkok hordozója, közönséges és nemes szemetek raktára, ahová csak a tulajdonos látogat. Sőtét van, legfeljebb egy pókhaló, ernyedt villanykörte világít. Ha szerencés a ház, ritkán emelkedik a talajvíz, és a csatorna is működik. De ha mégis megkezd az elvezetés, hetekre, hónapokra penészszagú magány ereszkedik a pókhalók közé.

Ez a furcsa környezet mégsem eseménytelen. Különleges biztonsága, izoláltsága élőlények ezreinek nyújt fedezéket. Éveken át nem takarítanak,

csak szaporodnak a nékülözhetetlennek hitt lomok, amelyekről azt hiszik, hogy egyszer majd fontosak és felhasználhatók lesznek. Meghothasztalan nedves anyagok meredek és az egész massa, és sajátságos környezetet alakul.

Macskafamillák válnak ósbonossá, rácsálók sokasága rejtezkedik, eltévedt sündisznók botorkálnak csatráz krumplisládák között. Régi porladó szénkupaok tetején nedves újságcsovek penészednek.

Tagadhatatlan, hogy itt járn valami rejtelmes szorongást jelent. Minden, ami felhalmozódik és itt él, rebben a fényre és a Tyndall-tüzevény fénykevei csak sejtelmesebbé teszik a hangulatot.

Bajai honfoglalásom kezdetén barátkoztam a pincével. Eközben főleg fűtőolajat hoztam és alkalmi segítséget nyújtottam a ház konzervatív lakóinak. Páskosrakat és szeszestűréket cipelgettem az öregedő szomszédoknak. Mindeközben bizonytalan kétségbeeséssel konstánálam apró beleseteket, és szüntara a házmester néni, akire háznak valamelyik csintalan gyermeke zárta a pinceajtót, és csak alapos dörömbölés után kerülhetett felszínre.

Nagy esők után gyakran megett a pince. A szavított vastag sugárban öntötte vizet a fűtőca víznyelőjébe. Öntötte mindaddig, amíg valamelyik pinceajtót bezáró és lona néni rabul ejtő gyermek vissza nem dugta a legközelebbi ablakba. Elképesztő bonyodalmat támadt. A csendesen terpezkedő tő rohanó árvízű duzzaszt, egerek, macskakölykök, eltévedt sündisznók és mindenféle szisz- és ezerlábúak tehetetlenül sodródtak fűtől fűlig. Régi virágkosarak, satnya fali polcok és ásatag könyvmutatószemek rendeződtek új sorokba.

"Nagyocská" lévén törődöttlen fobászokodtam az apadásért, igazságokat keresve az élőlényeknek. Ebben az erőmet meghaladó kényezeszelyzetben még gyermekkori emlékeim is gyötteni kezdtek. Biztosan azért, mert ilyen sajátos nagy élethelyzetekben akkor is tehetetlen voltam. Például akkor, amikor a Tisza-parti töltesen sétálgatva kétes származású tascó kutyan fűkezhetetlen agresszivitással megtámadt egy békésen bogarászó macskát. Felhajrotta egy ferde fűzfa tetejére, és végzetes halálágrásra kényezeszelytette. S ha már egy macska menekülésétől eszt sző, miért tudtam pajtásaimmal együtt önfeledten rő-

hogni, miután apró kavicsokkal megrakott schmolp-pasztsz dobozt kötöttünk egy bizalmas cica farkára, és az mint egy őtül, véget nem érő rohanásba kezdett.

És azt is be kell vallanom, hogy merő jószándékból halálba küldtem a még rőpkeptelen vadgalamb fiókat, mert azt hittem, hogy nagyon szereti az apróra vágott gépsonkát. Aztán merő kíváncsiságból a tavaszi jégzajlásban menekülő búbos vöcsököt miért szorítottam végzetes menekülésre? Felette álltam, miközben a parthoz fagyott jégpáncól alá úszott, és tehetetlenül néztem eryedő menekülését.

Sok jóvétenni valón maradt, és ez a bizakodás töltött el ezzel a bizonyos fekete gölyvával kapcsolatosan.

Még élt a régi Déri-kert híres fészke ott az obelisz tetején. Június volt, a költés esodája után már próbálgtatták szárnyaikat a fiókok. Meleg, bolond nyári páratémegek felkavarták az égi egyensúlyt. Düböngött a vihar, piszkos felhőket kergetett az egyre vadabb szél. Ömlött az eső, a rutinalan növedőköltök vizes kolonca pusztulásra kárhözta a gölyvagyerekeket.

Az egyiket a kórház udvarán találtam meg. A vihar utáni napon újra ragyogott az ég, a madár élt, de nem tudott mit csinálni nagy szabadságával. Eltört a szárnya. Előírás szerint "kivizsgáltuk", röntgen készült, de az izület roncsoló törése miatt Zoltán — így neveztém el — radikális ellátás nélkül a már emlegetett pincébe került. A névválasztás megmondólatlan és szakszerűtlen volt, mert rövid időn belül kiderült, hogy Zoltán abszolút Zsófia, és ennek ékes bizonyítékát is adta a Pécsi Állatkertben.

Golyvamadaram egy másik szénkupacon lett "fekete gölyva" júniustól a következő év áprilisáig.

Megbízható, jó barátságot kötöttünk, nem vadult, nem menekült. Olvasóim egy része talán még emlékszik a régi horgász tanya Pista bácsijára, aki amíg élt, sádkozva dolgozott. Naponta egy kis vődrösnicig derítette gölyvabarátom kedvét. Tanulmányos következetességgel nyelte őket, fej-farok irányzattal. A tüpléfékanc hóféhér végeredménye hősiesen vihta harcát a fekete szőpormal — mindhába. Az én madaram olyan lett, mint egy szomorú marabu, ő is, én is belefáradtam a pincehanglatba.

Autóba tuszkoltam, és átvittem a Pécsi Állatkertbe. A bajai hód akkor még "tiz percnél túl is zárva" tartott. Várakozásunk közepette a hátsó ülésen nagy rőpbróba zajlott. A mögöttem állók riadt bizonytalansággal szemlétek. Nem tudták, hogy keselyű, réti sas vagy valami elretentő alkalmi szőny zavarja nyugalmukat. Abban sem lehettek biztosak, hogy az autó vezetője normális-e. Nem nagyon előztek, hosszú kocsisor követett. Madaram végig nyugtalan volt. Beteg szárnya már nem fájt, csak nem működött. De mégis annyit verdesett, csapkodott, hogy a Boszporuszig eljuthatott volna. Így együttesen is csak Pécsig jutottunk.

Ottahagytam, hazajöttem, aztán egy év múlva megátogatok. Az "árva gölyva" nem magában állt. A fészken ült. Biztos voltam abban, hogy ő volt Zsófia. Újra tisztán, fekete-fehéren, de tőrtét szármával. Tojásait melengette.

Új barátai elmondák, hogy szépen áttelelt, és a nyugtázó emberadak között is szerelmes lett. Biztos vagyok abban, hogy párjának elmesélte a bajai szeszepince romantikáját.

Vajtai István

Adomák városunk régi gyógyszerészeiről

Saját élményeim, emlékeim természetesen nincsenek a század első felének gyógyszerészetéről, de módorban állt sokat beszélgetni idős bajai gyógyszerész kollégáimmal, Kósa Imre kórházi gyógyszerésszel, Fazekas István nem diplomás gyógyszerésszel és később Görbe Ferenc gyógyszerésszel. A tőlük hallott elbeszélésekre emlékezem vissza,

mikor ezeket a sorokat írom. Igyeekszem lejegyezni az így szerzett emlékeimet, hiszen a kor gyógyszerészei közül már csak kevesen vannak köztintek, felő, hogy mindez feledésbe merül.

Városunkban ebben az időben (a két háború között) folyamatosan mindig öt gyógyszerészt mikődött, ennel több patika nyitására nem

volt lehetőség. Csak akkor nyílhatótt újabb gyógyszerár, ha egy bezárt, megszűnt. Többen megdöbbenték megnyitni a hatodik gyógyszerárát, de ez akkor nem sikerült, pedig a kérelmezők megjárta a legfeljebb főúrnokot is. Az Országos Levéltárban láttam olyan kérelmet is, amely maga Ferenc József utasított vissza. Felsőorlom szőnt a patikákat, amelyekről hallottam (lehet, hogy az idő szerinti sorrendiségben tévedek).

A jelenlegi Korona Gyógyszerár helyén (Tóth Kálmán tér 2.) működött a Lovasi patika. Tulajdonosát, Lovasi Ödönt a gyógyszerek kiszolgáltatásánál lényegesen jobban érdekelte a művészeti tevékenység. Grafikai, karikatúrák készítésével foglalkozott magas szinten. Egyik alkotása, a "Pharmacopoea Hungarica" című karikatúrasorozata (a cím a Pharmacopoea Hungarica = Magyar Gyógyszerkönyv elnevezésének szójáték) ma is látható Badapesten, a Gyógyszerészeti Múzeumban. Alkotásai közül többet őriz Baján a Péterfi (Reiser) család, kik rokonságban álltak Lovasi Ödönnel.

A Makray patika a mostani Kigyó Gyógyszerár helyén működött, a Vörösmarty u. 14. szám alatt. Tulajdonosa, dr. Makray László ebben az időben a vírus egyetlen gyógyszerészdoktora volt.

A Gyarmati Emil által működtetett gyógyszerár a Türr István Múzeum épületében üzemelt (később a Tudógondozó Intézet dolgozott itt hosszú évekig). A hagyományos gyógyszerári tevékenység mellett kozmetikumok nagyban előállításával és forgalmazásával foglalkozott. Termékeit GERTÉ védjegyvel látta el. Néhai dr. Surányi István ügyvédől hallottam, hogy a Gyarmati-féle kozmetikumok reklámjával a 30-as években Párizsban is találkozott.

A mostani Vöröskereszt Gyógyszerár helyén, a Szabadság út 28. szám alatt működött a Geiringer-féle patika. A gyógyszerár jelenlegi birtozata — többször átalakítva ugyan — ma is az eredeti.

A Görbe család patikája a Dózsa György út 73. szám alatti sarokházban üzemelt.

Tudtomnom most a Beton kft. használja az átalakított épületet.

A Weber patika volt a legkésőbb alapított gyógyszerár Baján. A Lovasi patika megszűnése után az Eötvös u. 3. szám alatt (legutóbb az Elektro Bravúr műsza-

ki kisáruház működött a helyiségben) üzemelt.

Fazekas (Fischer) István, nem diplomás gyógyszerésztől, a virosszerzte ismert és mindenki által kedvelt Pista baccitól hallottam a következő történetet.

Gyógyszerészhált rendeztek a Nemzeti Szálló (a mai Duna Szálló) összes termeiben, ahol megjelent a város és a környező települések valamennyi patilusa. Az akkor még igen fiatal provi (olyan gyógyszerészi-mestere), Pista bácsi egy asztalhoz telepedett a hasonlókorú ifjú titánokkal, és igyekeztek magukat jól érezni. Igen ám, de már akkor is úgy volt, hogy a fiatalok pénzárcaira rendkívül lapos volt. Összes pénzüket összeadva látszott, hogy legfeljebb egy-két korsó sörre futja vagyonuk. Az igen élelmes ifjú Fazekas a többiek nagy meglepetésére azt javasolta, hogy rendeljenek egy üveg pezsgőt.

— Pezsgőt? — Rémtől el az asztalhársaság. Őszedobott pénztájból is csak úgy futotta egy üvegre, hogy a végén adókosk maradt valamivel a pincének. Némi vita után megrendelték azt az egy árva pezsgőt. Meg nem itták, hanem várak türelmetlenül. Nem is hiába. Kisvártatva arra sétáltak az asztalok között a vagonos, tekintélyes, árde meglehetősen farkas ember hírből álló Gyarmati Emil gyógyszerész úr.

— Noscsk, pezsgőnek a fiataloknak? — kérdezte meglepetten az ifjú asztalhársaságól. — Igen — válaszolt Fazekas azonnal —, Makray gyógyszerész úr vendéglét meg bennünk.

Gyarmati sem akart elmaradni kollégája mögött, sőt még túl is tett annak nagyvonalúságán, és azonnal kildönt az ifjaknak két pezsgős üveget. Így már három palack pezszt volt az asztalon, a hűtőszekrényben, amikor arra jött Makray doktor. Neki is azonnal felintat a fiatalok "dózsolása". Fazekas közölte vele, hogy ezt bizony Gyarmati gyógyszerész úr nagylelkűségének köszönhetik. Makray feje veres lett a gondolatól, hogy az a faszári Gyarmati három üveg pezsgőre hívta meg az ifjakat. Ő is kildönt azonnal öt flakóval. A vékonypézdű, de élelmes asztalhársaság így aztán végig pezsgőzött virradatig.

Az öt bajai gyógyszerész egyszer hírt vette, hogy valaki drogériát akar nyitni a városban. Ez anyagilag érzékenyen érintette volna a patikusokat, hiszen addig drogéria nem lévén, a kozmetikumokat is a gyógyszerészek forgalmazták. Nosza, gyorsan összehadták öten a szükséges összeget, és

közösen megvették az egyetlen drogéria létesítésének jogát. A papírt mindannyian betették az íróasztaluk fiókjába, és eszük ágában sem volt megnyitni a drogériát. Minden maradt a régién, továbbra is árulták a gyógyszerárakban a szepifőszereket.

Valahogy tudomást szerzett az öt főkban Kósa lánya, aki akkor Bajára visszerámozott gyógyszerész (a későbbi kórházi főgyógyszerész). Egyenként sorban meglátogatta bajai kollégáit, és közölte vételi szándékát az ötöd drogéria-jogra. A gyógyszerészek meggondolatlanul eladták neki az ötödrendűket, arra spekulálva, hogy a többiek biztonságosan örök az a fiókájukban maga pedig némi pénzhez jut. Arra egyikük sem gondolt, hogy Kósa lánya óvatossan meglátogatta valamennyiüket vásárlási szándékával. Néhány hónap múlva mind az öt rész Kósa gyógyszerész kezében volt, aki azonnal megnyitotta a drogériát az Eötvös utcában, valahol a mostani Bácska Áruház helyén. Az öt párt járó gyógyszerész egymást szidalmazta még évekig.

A ferencendi szerzetesek a szükséges gyógyszereket hosszú időn keresztül a Gyarmati-féle gyógyszerári szeretik be. A barátoknak főlegiek voltak, és az ott dolgozó munkások gyógyszerészközlölete viszonylag jó forgalmat, ezzel jövedelmet jelentett a gyógyszerárak.

Az akkori szociálisták megfelelően egy "kiskönyvből" iták az elvitt gyógyszereket, aztán hónap végén számláltak el. Gyarmati Emil gyógyszerész zsidó ember volt. A katolikus Makray patikusnak sehogyan sem tetszett, hogy a ferencendi barátok egy zsidó patikában vásárolnak, és nem látogatók az ő gyógyszerárát. El is ment a perjelhez, ahol szóva tette az általa terhetatlannak ítélt helyzetet. A perjel hajlott a szóra, kivente a "kiskönyvből" Gyarmatiól elvitt az a Makray-féle patikába.

Pár nap múlva Gyarmati Emil is meglátogatta a perjelt. Mondta, megérti, hogy a jövőben a gojnái főgnak visszalenni, hiszen a barátok katolikusok. De ha visszahozzák a "kiskönyvből", akkor ő ajándékozza a templomnak egy hangot. Mondanom sem kell, hogy a könyv visszavándorolt Gyarmati Emilhez, és tudtommal ez a hang, ma is ott kong a barátok templomának ténylegben.

A következő történethez eljárnékban annyit, hogy az evosok kizsimertzen csínyán, olvashatatlan írnok. Crodilatra méltó, hogy a gyógyszerészek ezeket a kirköléseket valahogy mégis elolvassák. A kőzhiedelmek szerint a patikusok minden ronda fríst el tudnak olvasni,

holott ez nem igaz. Csak a gyógyszerék (szokor bizony igen bonyolult) nevével boldogulnak.

Történet egyszer, hogy dr. Meződy János, a kórház belgyógyász főorvosa kórhápotak küldött beköltetni Pálkózt mesterhez, a kórhávköztűnt. Egy kezbe eső receptpapíra ráirta azt, hogy mit kell az elkészült kötet borítójára aranyozott betűkkel írni. Pálkózt mester nem tudta elolvasni a macskakaparisz-szerű írományt, de műhelye szemben lévén a Mákay-féle patikával, nem esett kétségbe. Az iras kezbe nyomta a receptpapírt:

– Sziaid, fiam, át a patikás, ott mindent el tudnak olvasni.

Mákay gyógyszerész új a kezébe vette a receptnek véli írományt, s mondta az insasé: – Jól van, fiam. Gyere vissza egy óra múlva, addigra elkészítjük. Hozzál magaddal egy üveget!

A következő történet nem Baján esett meg, hanem Melykúton, a Bajától nem messze eső községben. Ott a gyógyszeriarat Illovasy Béla bícsi, a már nem egészen fiatal, de fiatalos, mindig jól öltözött, választékos modorú gyógyszerész vezetle.

Tudni kell még a sztori megértéséhez, hogy akkoriban a patikában létezett az Asa Foetida nevű, rendkívül bűdös, valamikor régen leginkább nyugatfrancia használt gyógyszer. Píróttébb kellemetlen szaga miatt népiesen ördöggyökörnek nevezték. Ezt az anyagot valahol egy hűs raklárban, légmentesen elzárt dobozban tartották, és ha nem volt nagyon muszáj, akkor ki nem nyitották. Magam is találkoztam még ezzel a medicínával, mondhatom, ilyen iszonyúan bűdös anyagot még addig, de azóta sem szagoltam. Azt el sem tudom képzelni, hogy szagony betegeket hogyan vették be valamikor. (Később aztán állítólag arra használták, hogy ha egy asszony rájött, hogy kikapós ura melyik menyecskehez jár, akkor ezt az anyagot becsenpeztte a csálóttó ágyába.) Egy idős bícsi tért be egyszer Illovasy gyógyszerész úr patikájába, és ördöggyököt kért Béla bícsi agyán átvilant az a kellemetlen nyelvet, amikor első kell venni, le kell mérni, be kell csomagolni ezt az iszonyú szagú gyógyszert. Ezért bícsi megrován kérte me a betege:

– Aztán mennyiért adják magának ördöggyököt, bűdösök?

– Hát, gondolom, gyógyszerész úr, úgy ház forintért. – válaszolt az öreg. No, erre a gyógyszerész úr felcsattant:

– Na, ide figyeljen! Az ördög magának ház forintért nem is fingsk, nemhogy szarik!! (Pardon, ezt nem én mondtam, hanem Béla bícsi.)

Lejegyezte: dr. Pápay Tamás

VERSEK ELÉ

Az "Irodalmi majális" című költői est bevezetője

Amikor előlődtem azon, mivel kezdhetőn mai műsorunk bevezetőjét, a verselkel szereplő költők bemutatását, minduntalan egy mondat ötlött az eszembe, amelyet közel ötven évvel ezelőt olvastam először, amikor — helyemet kereső kamazs — József Attila verseivel, gondolataival ismerkedtem. Ha már így elém talokodott, hád kezdjem annak elemzésével: "Nem szükséges, hogy én írjak verset, de szükséges, hogy vers írássék, különben megőröbölne a világ gyémántengelye." Azt hiszem, ez a mondat tanított meg arra, amit addig is sejtettem, hogy a költészet nem csilingelő játékszer, hanem ha megumunk, akár el is dobhatunk, azant az emberhez mérő létezés nélkülözhetetlen eleme, mert vele és általa harmoniát teremtetünk a körülöttünk és bennünk levő káoszól, vele és általa esélyünk lehet rá, hogy megismerjük magunkat, megjeljük helyünket a világban. József Attila a versöl, a költészeöl be-szélte, de amit mondott, az természetesen minden művészeöl igaz.

A tudomány, amelynek mai robbanászeöl fejlődésére oly büszkék vagyunk, jelenségeket ír le, összefüggéseket tár fel, szabályzeréseket állapít meg, a ráció erejével egyre nagyobb részt hódít meg az objektív világból, de vajmi keveset tud mondani rólunk magunkról: az emberi létezés iszonyatáról, gyönyörűségéről, örömeink és riadalmaink valódi mibenlétéről, arról tehát, hogy ki is, mi is az ember maga, világába léteve. A bennünk zajló folyamatok megmérése nem végezhető el pusztán a rációval. Ehhez többe van szük-ség: intuícióra, emócióra, a művészet erejére. Nem a tudományunk, eskis ezzel sikerülhet a lélek zárazarásban rendet teremteni. Csak általa érhető el, hogy mindannyiunk személyes kozmoszunkat, világunkat gyémántengelye szilárdan álljon.

Ezért szükséges, hogy vers írássék, hogy vers fródjék. Ezért kell, hogy mindig legyenek, akik újra és újra makacsul megkísérlik, hogy a művészet hatalmával harmóniát varázsoljanak a káoszól. Van, amikor sikerül, van, amikor nem. Van,

akinek olykor, van, akinek sohasem. De maga a kísérlet, a viaskodás is csodálatos. S a legcsodálatosabb, hogy a hallgató, az olvasó, a befogadó is részeseöl válik a köztudatnak, rajta is áttűllémezik és sajátgá-vó lesz az alkotó erőfeszítés, s ha az alkotó gyöz, vele gyöz ő is: benne is szétárad az önmagára ismerés nyugalma. Ezért szükséges és jó, hogy most itt vagyunk, hogy verseket hallgassék.

Előadókunk három költő verseit szövegetük meg. Először hád nevezsem meg köztőlük azt, aki ezt a közös bemutatkozást kidolgozta és megszervezte: B. Horváth Istvánt. A jelenlevők többege, úgy hiszem, régóta ismeri, és sokan olvasták megjelent kötetét: a *Színházaragot*, az *Antitestamentumot* és a *Személyes esőket*. Szakadatlanul szaporodó verseiből az általa megtapasztalt különös és belső világ egyre szelebbe panorámája tárul elénk. Gyűlöli és szeret. Pongéles szavakkal szövegetja a felsínre rosszat, és nem szűnő igyekezettel keresi a jót. Aki figyelemesen olvasta kötetét, megfigyelhetle, milyen sok versét címzi barátink, ismerőseink, ölsékek, holtnak, s hogy ezek az ajánlások nem udvarias tisztelgések: beszelegetés kezű vagy abbaamart beszelegetés folytat levél, esetleg afféle esztetiaris eszmélkedést vezet le a sejtésűekkel. Ez egyfelől azt mutatja meg, hogy szeména a vers mennyire természetes közege a kommunikációnak, másrészt arról tanúskodik, hogy társakra vgyó, szívesen barátkozó ember.

E talajöntségünk is köztűnhetjük, hogy ma már másodszer üdvözölhetjük Baján Jákob Bárczilájt, aki a baráti hívó szóra a messzi Izraelből érkezett közeink. Jákob Bárczilájt héber költő. Túl volt már élete délán, amikor köztűnég elő lépett. Első verseskötetét ötvennyeg éves korában jelentette meg. De utána hamarosan megszületett a második, majd a harmadik is, s mára már egy prózakötete is elkészült. Köztűneink magyarra fordított címe legfeljebb megsejtet valamit témáiból (*Dalom még nem német el, A szerelem két partja, Létra-varázslók, A hajnal első sugara*), de nem ártunkodik a legfontosabból, amely minden kötet vezérszólamát adja, s amelyben a költő századunk legszörnyűbb gatszágának, a zsidó holocaustnak emlékéit idézi fel. Több évtized után is fényképszerű pontossággal vetülnek elénk a gyermekkorban megélt iszonyt jelenetei. Apját, nagyapját, nagybátyját s több más rokonát a szemelátára bíték meg a berges-belsőni lágér-

ben, s ezek a képek kitérülhetetlenül bele-vésődtek az emlékezetébe. Nem csoda, hogy miután tízenhat évesen Izraelben kezdett új életet, örökre háttal akart fordítani mindennek, ami azelőtt volt. Ne csodáljuk, hogy az 1933-ban Debrecenben született Eisner Pál, akit egy felfoghatatlanul kegyetlen, ellenséges világ gyermekkorában halálra szánt, Jákov Bárzilájként tudott csak magára találni. Ne csodáljuk, hogy a magiénak megtalált hazából hosszú-hosszú évzidekekden keresztül eszébe sem jutott magyarországi kapcsolatait keresni. De különös adalékként hadd figyeljem hozzá ehhez, amit a verseit magyara fordító öreg barát, a szintén Izraelben élő Felleg György figyelt meg. Szerinte az írás visszavezette őt a teljesen elhagyott-nak vélt gyökerekhez. Líráján — mondja — férlérismerhetetlenül költözköznek a magyar költészet jellemző vonásai: a vívó-dás, a szinte mazochista önmecargolás, az emberiség jövőjéért aggodó bizonytalanság és a politikum. És most elűnődhetünk, milyen különös teremtmény az ember. Micsoda titokzatos hajszálgyöke-reken keresztül ér el a lélekig a mélyre azokt múlt!

Harminckét költőnk néhány hét múlva érettségi vizsgázta. Fiatal kora ellenére Pári Mirella mégsem egészen pályakezdő. Már általános iskolás korában díjakat nyert irodalmi pályázataival, az elmúlt években pedig szinte sikert sikerre halmozott.

1996-ban és 1997-ben is első díjat nyert a fiatal alkotók mezőnyében, s tagyává választotta a Magyar Írók Nemzetközi Szövetsége. Verset, novellát egyaránt ír. Sokoldalúságára jellemző, hogy egy riportjáért nemrég *Az év díjakajásgójára* címmel tüntették ki. Verseit és más írásai folyóiratokban jelentek meg, s nemcsak íthón, hanem éppen Jákov Bárzilájk közreműködésével Izraelben is. Figyeljük meg, milyen érzékeny lélekkel nyúl választott témáihoz, milyen érett hangon szól, s mennyire tudja már a költőmesterséget.

Három költő, három nemzedék, három markánsan különböző sors és életérzés. De egymás mellett felhangzó verseikből hiszem, mégsem lesz kakofónia. S nemcsak azért, mert olykor összekapcsolja őket a hasonló téma, sokkal inkább azért, mert verseikben közös és egybehangzó a főkérv: minthárman az életlelki viaskodnak, abban akarnak rendet teremteni.

Bálint László

VERSEK

B. Horváth István

ISTEN

Alkalmi lehet, de nem anyag, test.
Am ha az lenne is, nem alkalmi.
Keresheti egy-egy személy vagy egész hadtest,
tetten érhető, de nem lehet megtalálni.

Nem behatárolható. Nem ember születte. Az embert teremtette Ő.
Nyomokban rejtezik a nyomotól értelemben.
Időmenségig kíséri a dolgos idő.

Nem ember, ezért emberi léte.
Nem élő, de van, mert tudunk róla.
Ha tagadjuk is, létezik, hisz ilyen béke
más nével, mi így ivédnea be tudatba, szóba.

Teste nincs, de arca van. Teikéretmentes arvo-nán láthatatlan.

Nem látjuk, Ő viszont néz minket. És elhitet mindent. Örök folyom érben, kis pataokban.

Nem személy, s ha megismerélyesítet, csak mert formálánánk saját képünkre.
Ezért üres a fotó, mit ember készíthet róla.
Hőféhér portré. Áttetsző a tükrre.

Nem férfi, nem nő. Mégse nemtelen.
Azért uralkodik mindenk felett,
mert a legkülönb. A legpontosabb végtelen,
szelvényben is egész, s az egészben szelet.

Félsmerhetetlen, mert fogalom.
Felfoghatatlan, csakis sejtethető.
Nem szlettek és nem hal meg. Nincsen sírhalom,
s bölcső, se sors. Így hát nem is felejthető.

Úgy van bennünk, hogy kint, rajtuk kívül
is mindig jelenkezik. Minderott.
A csendből hangot, s hangból csendet hoz hírl.
Állandóság. Ői fában, kőben, s a szívbem tnt.

Legizsabb, mert legvalóbb hiány.
Rejtékét megvillanja élő, holt. —
Megvilágosodásom: szent kinya. Ami faj:
találkozom már vele egyszer, de nem Ő volt!

Jákov Bárzilájk

Nem minden fekete mindig

Nappal fekete vagyok
akár az éjszaka szempillái
Általában mosolygok fekete
hajszrom alatt
és nevetésre ingerlem
embertársaimat
fekete vicekkel

Mily rózsaszínűnek
látcsik minden
feketén
Csak fehér lelkeim
zőgök
míg könnyeimbe mártom
és kiakaszom száradni
éjszakára

(Héberből fordította: Felleg György)

Jákov Bárzilájk

Várom apámat

Miőn a Megváltó ránk kopogtat egykor s é-
ltre kel, feltámad a holt,
vizionáltam-e apámat akkor,
kinek megáított stija sose volt?
Kérdeszem-e a sílvító orkánt,
mely magyara repítve hordja hamvait?
Nyújtsam-e jobbam
a lángok fölé,
lobbanó tűzbe,
mi poklok fevőkérőli bevit?
Vagy táborúzek (szökőben matavt
guborájak
a megmaradt pernyén?
Tán a mezőkön csatangolva
mezsgyék szelén megletem,
ura járatot, gondolom,
de lehet, hogy ezt
csak álmodom.

Ha visszatérek újból a holtak,
világlts rá utamra, Istenem,
kölőd égi jelet, hova álljak,
hogy apámra rátaláljak.
(Héberből fordította: Felleg György)

Pári Mirella

Zsoltár

Én hiszek: magamban.
Mindenkiben.
A kutymban s az Istenben.
Hiszek a zsidóban, akit agyonverték,
a kisgyermekben, akit eltemettek,
a tolvajban, aki meglopott,
a koldusban, aki megfigyott.
Hiszek a részegek szavában,
apám dadogó mondatában,
az ő vassal kivert hitében,
s anyám hőféhér lelkében.

Én hiszek: magamban.
Mindenkiben.
A kutymban

s az Istenben.

Hiszek a földből sarjadó igazságban,
a hínóktól megváltó Messiásban,
a könyvekben, amit fíjdalmak szűlnek,
a boldogságban, nők elrevezésének.
Hiszek a hazagok szavában,
apám fekete némaságában,
az ő szívéből kizárt hitében,
s anyám hőfőhár lelkeiben.

Én hiszek: magamban.

Mindenkiben.

A kutyámban

s az Istenben.

Hiszek a hőbészett 66-bólkben,
a családok megát történelemben,
a hősk vörös hitéségében,
a méreg adta józanságban.
Hiszek az árulók szavában,
apám őszülő szakállában,
az ő kongó, üres hitében,
s anyám hőfőhár lelkeiben.

Én hiszek: magamban.

Mindenkiben.

A kutyámban

s az Istenben.

Hiszek a túlvilági énekekben,
a szobrékben, gyermekmesékben,
a napfény ragyogó tisztességében,
a félek örök hullhatatlanságában.
Hiszek az anyyalok szavában,
apám profán imádságában,
az ő tagadó vad hitében,
s anyám hőfőhár lelkeiben.

Én hiszek: magamban.

Mindenkiben.

A kutyámban

s az Istenben.

Hiszek a háborúkban, amit elvesztettek,
a hősköben, akiket közös sírba tettek,
a gázkamrák falára fagyott síkolyban,
a jéggel, kínnal körítözött pokolban.
Hiszek az őrdög szavában,
apám egyetlen igaz mondatában,
az ő nem is létező hitében,
s anyám hőfőhár lelkeiben.

Én hiszek: magamban.

Mindenkiben.

A kutyámban

s a Saddájban.*

Hiszek a zsidóiban, mert agyonverték.
Hiszek a gyermekben, mert eltemették.
Hiszek a tolvajban, mert meglopott.
Hiszek a koldusban, mert megfagyott.
Hiszek a részegek szavában,
Hiszek apám dadogó mondatában.
És hiszek az ő vassal kővert hitében,
és hiszek anyám örökké fehér lelkeiben.

* Saddáj (héber): Mindenható

A DUNA FOTÓKLUB FOTÓ

Elsüllyedt évek — Displayed persons

I. rész

Ez a történet is Baján kezdődött, mint életem oly sok döntően fontos szakasza. Fekszem egyedül a szobában. A nővér meghagyta, ne keljek fel. Nem. Se kedvem, se erőm nincs hozzá.

A nyitott ablakon át valakinek a rádióját hallgatom. "Jégveszély, jégveszély, jégveszély. Belépés Zákánynál." Megy egyenesen Budapestnek, valószínűleg a Duna vonalára áll, erre nem kerül.

Budán a Lánchíd hídfőjénél lakunk, apám elalvás előtt olvasgat az ágyban. Fivérem a kórházban dolgozik. Ezek a

Liberátorok szeretik — véletlenül — nagyvárosi hidakra, kórházakra ejteni felesleges terhüket...

És mindjárt németül: "Achtung, Achtung! Krokodil gross! "Az igazat, csaknem lelkes hang fokozza szorongásomat. Utálom a németet. Miért nem repülőgép, miért krokodil? Nagy nőiusi krokodilusok szállnak felettünk, és céltalan okádják a halált? A nácioknak — sok fölélmertes tulajdonságuk mellett — gyerekes faksznijalk vannak, például titkolóznak.

ŐTÁRÁBÓL

Novák József: Az én városom

Egyidejűleg utálom a "Liberátor"-t, a szabadtű, kő kövön nem marad utána, csak romhalmaz és tűzvész. Na, készülőm.

Az angolszászok a múlt hónap elején Normandiában partra szálltak, a szövetséges seregek csapatok ugyancsak sorfajkát vissza a német hadsereget. De a Birodalom Magyarországon jól megvette a lábát. Amíg itt van, jönnek a Liberátorok is.

Kívülágitva úsznak a fekete égen, a légvédelem takarékoságból hallgat, ügyse ér olyan magasra a lövedék. Messze a végtelenben gonosz szentjánosbogarak. Baján nem állunk a bombázástól. Baja jelentéktelen városka, a bomba pedig drága jószág.

A magam szórakoztatására a közmondással ellentétes elméletet állítottok, miszerint: jobb megjádnai mint félni.

Forró, nyirkos éjszaka van. Mindenféle jár az eszemben, gondolataimat az aznap-i történések felé terellem.

Néhány hete keresztanyám, Wzentek Irén kényeztető vendégszeretetéét élvezem. Apám és testvérem — aki általában sebészi idejét töltötte volt a bajai kórházban — döntöttek így, részben a főváros immár mentrendészerű bombairáddól, részben a híres-neves szülészfórvos, Burg Ete miatt.

Reggel csengetnek a nagykapun. Kinézek az ebédlő ablakán. Bizony férjem, születendő kicsim apja áll a ház előtt. Néhány napos eltávozásra jött meg valahonnan Észak-Magyarországról.

Este érkezett, édesanyjánál, a Zákányi-házban vacsorált, remek fürdőt vett, saját ágában aludt, új világosszűrtke csajj öltönyvet vette fel — egyáltalán nem kelti elnyílt hadfi benyomását. Huszonnyolc éves.

Örülünk egymásnak. Bécskai asszony létemre első gondom, miféle jó ebéddel kedveskedjem neki. Évek óta jegyzend-szerűen élünk. Viszont szépen virágzik a feketekereskedelem, keresztanyám összekötöttései mellett azt s annyit főzünk, amire kedvünk — és pénzünk — telik.

Annál komolyabb gond a cseszemőke-lengye. Mosászappant, pipereszappant, hintőport, popskrémet apósom szerez patikus protekcióval. Fivérem vesz nagykereskedőnél végszáma gézt, több-retegű négyeszegetes kendőket szabok-varok belőle. Ingecskéket unokánövrem kölcsönöz. Pólyát tőm egy szomszédasszony, a huzatokat meg anyám hímezte-csipkézte énnekem. Öríztem mostanáig emlékének. Anyósom akarja kimosatni, vasaltatni, kicsit megsárgul-tak persze az állásban.

Nehезen mozogok már. Jó lenne összekészíteni a tiskáit, amivel elindulok a nagy útra. Férjem engem a pólyahuzatokért. Két saroknyira laknak — sokáig nem jön. Hát... a mosónő a szennyesláda mögé ejtette a huzatokat, ott is felejtődött.

Ebéd után hozzáfogok mosni. Kívánszúk a teknőt az udvarra, fazékban vizet melegítik a "sparher-ton", szappannal, kefével dörzsölöm a vásznat. Nehезen fehérszik előáztatás nélkül.

A szennyes vizet vödörben hordom a csatornarácshoz. Életem pája — "mivel úgysem tudunk beszélgetni" — kicsit benéz a városba. Pübenek, míg a forró nap nyirkosra nem szárítja a kötölen a pólyahuzatokat. Jó nehéz vasalóba faszeten rákok, meggyújtom, és himbálom, míg pirosan parázslék. Vasalok. Nagyon szépek lesznek a huzatok, meg aztán anyám vigyáz majd a kicsire.

Ha valaki azt hinné, ennyi munka után elkókadtam — hát nem. Megjón a férjem, gyérünk a kórházba, különösen érzem magamat.

Magas, szemüveges orvos fogad. Sietősen kérdezetek, futólág vizsgál.

— Éppen szülünk — mondja — pillanatnyilag hely sincs, jöjjenek vissza estére. Úgy számítom, hajnalját jön a gyerek itten.

Viszsaéltünk az Új utcába. Csomogolok, konflikt rendelünk, keresztanyámmak, nint vezető boosztól postatisztviselőnek van telefonja. A Zisch-szűrőzőnek is van, az italosfü kizsalad a Főtére, és szól a kocsinak. A stand a sűrűző előtt egzisztál. Most tehát fekszem egyedül protekcióból egyágyas szobában. Ja, ha az emberlány a tisztifőorvos menyec... Nagyon-nagyon elhagyatott vagyok. Keresztanyám idős, sose volt gyereke, sose volt férjénél. Nincs rokonom, nincs barátóm, aki legalább megnyugtató szavakkal beszélne hozzám.

Lesz-e mit enni ednom a kisbabámmak? Nem lövik-e szét az othonunkat? Nem dől-e ránk a ház? S ami bő rémelesebb, nem halok-e meg én, ő meg ott marad tehetetlenül, nyomorultul.

Csak egyszer szüline diktátor háborúban, tudom, megszönnének a háborúk! Na, ebből elég. Nem tudom (akkor se tudtam), vajon kötelező volt-e kórházakra az elosztás, lehet, szabálytalanul jártak el, a forró, fulladt mennybült altat tárva álltak az ablakok. Meggyújtottam az olvasólámpát. Jókait hoztam magammal fájdalomcsillapítóknak, olyan lebilincselően mesél. Ment egy darabig. Aztán csengettem a nővérenek.

— Háromperces fájásaim vannak, nővére. Megsimogatta a homlokomat. Akkoriban még megsimogatták a nővérek az ara szoruló homlokát.

— Ha magának háromperces fájásai vannak, nem olvas, keféves. Jesszusom, maga verejtékezik! Magának tényleg itt

az idejét Tartson ki, próbálók helyet teremteni. Dél óta egyfolytában szülnék. Kiperdült az ajtó.

Egyetlen orvos volt ötünkre vagy hatunkra, meg a testi-lelkierővel gazdagon megáldott törékeny kicai Ria madam. (A "szülész" csak a hivatalos iratokon érvényesült, a tisztelet a madamot vagy bábat illette, a madamnak vagy bábának volt tekintélye.)

Az ágyakat elvlasztó lepedőfüggönyöket félretolták. Egyszerre szolgálták mindannyiunknál az eljövendő kisedet. Fiúkat szülnék. Úgy mondták, egész nyáron, sőt az első világháborúban is leginkább fiúk születtek. A Természet utánpótlásról gondoskodott, a hadsziárokban férfiak pusztultak. A legújabb háborúkban a gyerekszoba is, a konyha is hadszíntér. A Természet bizonyára a gólyákra hagyja, kit hozzanak el a mesebeli fekete tóból.

Odakint szürkült az ég. A nyári éjszaka nehéz párájt hűvös szél sodorta ki a szőlőszobából.

Majd szép piros hajnal kélt, 1944. július huszonegyedikén szép, piros hajnal.

Drága kincsem, kicai fiam Ria madam karjában torszakadtából ordított. Hála a jó Istennek, egészséges.

Vajon miért st. az újszülött? Vajon miért kelt gyötrelmek között jönnünk a világra, és gyötrelmek között elmennünk?

Őszintén szólva nem nagyon hiszem, hogy amiatt a vacak alma miatt, amit butuska ósanyánk, Éva csent el a hajdani paradicsomkertben. Hát akkor miért van a szenvedésnek akkora hatalma, életadó és életvesztő ereje...

A doktor, aki ötünknek vagy hatunknak segített megvalósítani a csodát, percre az ágyam szélére ült. Egymásra nézünk. Kemény küzdelem volt. Magamat persze nem látom, de a doktor igencsak megviselt, Hippokratés igaz utóda.

— Egészséges, szép kisfiú — mondja, és elmosolyodik a jól végzett munka örömeivel.

1944. július 20-án Baján egy fiatalasszony teknőben pólyahuzatokat mos, hogy kisbabáját méltón, szép csecsemőkelengyével várja.

"BAJA TÖRVÉNYHATÓSÁGI JOGÚ VÁROS" ez idő tájt mintegy harmincezer lakossal. Azt írja az idézett című füzet szerzője és kiadója, vízéz Hódásághy Béla:

"... sohasem dübörgött a fórumon, nem harangozott maga mellett. Egyarcú viros. Szinte magában homogén. Így is van rendjén... ahol közös célok szolgálatait komolyan tudják az emberek."

Lám milyen aprócska, prózai élet.

1944. július 20-án a Wermacht magas rangú tisztje, Stauffenberg gróf autóján a Führer főhadiszállása felé száguld. Simán jut át minden ellenőrzési ponton, jóllehet időzített bombát visz magával. Ellentmondást nem tűrő fellépése, magas rangja és az a szemmel látható tény, hogy nagy áldozatot hozott Németországról, süllyeszt megsebesült — hiányzik fél nyoma, kezének ujjai —, tiszteletet parancsolnak.

A Wermacht-vezérek stratégiát tudják: a háború elveszett. Az imádott hazát nem szabad több pusztítani és gyötrelmeket kiénni. Hitler azonban sose fogja letenni a fegyvert. Tehát meg kell ölni. A feladatot Stauffenberg vállalja.

Katonáisan üdvözli a Vezért, közelében foglal helyet, a bombát rejtő táskát a ta-

nácskozósasztal alá teszi. Alkalmas pillanatban néhány perccel távoztást kér, hadi telefonáljon a vezérkarhoz a legújabb hírekről. Elhagyja a termet, és siroton a főhadiszállást is. Valakinek utójában áll a táská. Jó mélyen betolja az asztal alá. A bomba, amint beállították, természetesen robban. Hatalmas detonáció. Halott, sebesültek. Hitler a tölgyfaasztal zömök lába és tömör lapja csodával határos módon megmenti. A merénylet elítélhetetlen, ezért a náci propaganda sikertörténettel kürtöli tele a világot. A végleges vereségig még milliók halnak meg, Európa szíve romhalmazzá válik.

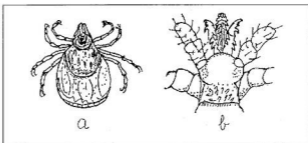
1944. július 21-én Stauffenberget és az összeszkivésben résztvevőket kivégzik. Is-tenek alkonya. Jó mulatság, férfi munka.

Lám Baján, a jelentéktelen városkában ezen az éjszakán egészséges kisfiúk születtek. Hétköznapi, prózai esemény...

Mégis — az Élet.

Kalley Lea

A KULLANCSOKRÓL

A kullancs habitusa (a) és feji része (b)

Az izeltlábú állatok törzsének "póksabádák" osztályához tartozó fajokban legnépesebb állatsoportját alkotják az ún. atkák.

A tizezernél is több fajt számláló csoporthoz tartoznak a bársorvaticák, lisztatékák, pánólosatékák, bogárfaticák társaságai mellett a kullancsok is.

Ismertebb atkafajaink: a rühátka az állatok (emberre is ritkán rákerülhet) bőrében járatokat fúrva okoz kellemetlen viszkető érzést, bár vért nem szív. Az óvintag a baromfióllak kör-

nyékén szívja az est beköszöntével házi-szárnyasaink vért.

A hazánkban mintegy negyedszáz fajjal szereplő kullancsok testmérete 0,2-2 cm közötti intervallumban fejezhető ki.

Közülük is leggyakoribb a közönséges vörös kullancs (*Ixodes ricinus*). E faj vérszívás előtti állapotban mindössze 1-3 mm, de egy kiadós táplálkozás után 1 cm-re tágulhat teste, s így testtömege olykor százszorosára is megnagyobboldhat. Különösen kedvenc tartózkodási helyén — erdős, bokros, füves területe-

ken — szinte minden melegvérűt (így embert is!) megfertőzheti. A meleg, napos időben az erdőszélek bokrain és fűszálain fejjel lefelé csüngve várja a készemelt "alkalmi éléskamrát". Az első pár lábféjén lévő szaglószervek a "prédát" felfedezésében, a kítin kapaszódkódkarmok pedig az "áldozaton" történő megkapaszódkodásban segítik a hivatlan és észrevehetetlen lesben állót. Hűdeg vagy túl erős felmelegedés esetén inkább az erdő fái között vagy a talajban keres menedéket.

A sikeres támadók (többnyire a fiatalok és a nőstények) megkeresik az alkalmas bőrel fedett testjárt (embertől a hőnáj vagy lágyékhajlatokat), speciális szájszervükkel a hájszálérig hatolva pár óra alatt megcsapják a megtámadottat. A vérszívás önmagában nem jár komolyabb következménnyel. Nagyobb, tömeges invázióknál azonban egy-egy kisebb testű állat esetében jelentős lehet a vérveszteség is!

A kullancsok szonális életciklusa következtében főként nyáron és ősszel számíthat az ember is támadásukra, ha kullancsjárta területen barangol vagy dolgozik.

A kullancsokban élő baktériumok, vírusok jelentik az igaz potenciális veszélyt a megcsipett ember számára is. Jellegzetes szaporodásmódjuk (pete-lárvanímfaállapot) során olykor 2-3 gazdaállatot is "igénybe vesznek", s közben mindazokat a betegségeket átvittehetik, amelyekben a fakultatív véréadó szenved. Az ember sem kerülheti el olykor e kellemetlen lehetőséget: a zoonózis alanyává válik. (A szakirodalom az ilyen, állattal vagy állati termékkel átvitt fertőző és parazitis betegségeket a zoonózis betegcsoport néven tartja számon.)

A még bőrze nem furakodó állatokat könnyűszerrel lesöpörhetjük testünkről. Mitévők legyünk azonban, ha már későn vesszük észre az ideiglenes honfoglalót?

Bőrünkön simítva viszonylag könnyen felfedezhetjük a befarakodott állat hátsó testvégét. A szűrő szájszervén visszafelé álló borgocskák biztos kapaszkodót jelentenek a táplálkozó állat számára, ezért az erőszakos kiszakítás v. belepasztás nem jelenthet sikeres megoldást!

A sokféle "jó tanács" (égetés, szeszes bedörzsölés, csavart mozdulatok kihúzás stb.) közül a szerző a saját tapasztalataival is alátámasztott eredményes technikát ajánlja: sürri oldalból vagy bármilyen testrétegből tegyünk annyit a bőrtönkre, hogy a kiálló kullancsot jól befedje. Pár perc múlva csipezzel már könnyű dolgnak lesz, hisz az állat légzőrendszerének elzárása következtében előálló oxigénhiány miatt kénytelen lesz abbahagyni a lakmározást: a szinte alig mozgó állat könnyűszerrel kiemelhető lesz.

Milyen fertőző élőlényeket "kaphatunk" egy-egy leírt társas együttélés következtében?

A felmérések alapján pár ezeletük fertőzött az alábbi kórokozókka: Agyvérőgyulladás (encephalitis) vírusa: az ún. "togavírussal" fertőzött kullancsok vérszívásukat legalább 4-6 óra múlva következtet be tényleges fertőződéssé az embertől. Ezen idő előtti eltávolítás tehát szinte minimálisra csökkentheti az esetleges fertőzést.

A fertőzés egyébként gyakran tünetmentesen zajlik le, vagy esetleg enyhé lással jár. Tipikusabb (súlyosabb) megbetegedések esetén 3-14 nap alatt ún. két-fázisú kórfolyamat regisztrálható:

1. fázis: hirtelen magas láz (38,5 C°), levertség, fáradtság, fej- és végtagfájdalmak
2. fázis: egy hét múlva jelentkezik néhány tünetmentes nap után: levertség, eszméletvesztés, esetenként vállóvi benuulás kísérletében.

Szerencsére, a fázist a fertőződötték csupán 10%-ánál regisztrálták. Ritkán maradó károsodással is végződhet a leírt folyamat:

benuulás és sorvadás (kar-, váll- és háztimoknál), myoarthralgia, értelmi károsodás, epilepszia maradhat vissza. Elhalálozást csupán 1% alatti esetekben figyelhetek meg.

Hazánkban főként Veszprém, Somogy és Zala megyékben leggyakoribb az emberi fertőződés, bár már erdő, bokros vidékeken, a Duna mentén, a budai hegyekben újabban egyre gyakoribb kullancs-leletekről lehet hallani.

Q-láz: a Coxiella burnetii nevű rickettsia-féle mikroorganizmus okozta, amely főként a vadon élő emlősök, madarak

mellett a kullancsokban is meghúzódhat, s vérszívóskor az ember is megfertőződhet. Elhalálozás szintén 1% körüli esetszámában mutatható ki.

"Ugró betegség" (louping ill): a juhok lázzal kísért idegrendszeri megbetegedése, amelyet emberre a kullancs vihet át. Klinikai tünetei és a betegség lefolyása a kullancsencephalitiszém leíratakhoz nagyon hasonlóan zajlik e vírus fertőződéskor.

Tularaemia: házi emlősállatok (elsősorban rágcsálók) baktériumos betegsége, amelyre az ember is erősen érzékeny. A kullancs ürülékével vakarózások kerthet a bőr mélyebb rétegeibe, s okozhat emberi fertőzést is.

S végül, de nem utolsósorban, a kullancsok átvívó illetve raktározói lehetnek minden olyan fertőző betegségre is, amelynek kórokozóját az embertől veszi át megőrzésre vérvétel együtt.

Az elmondottak jól példázják, hogy a természet egy végtelenül bonyolult táplálékláncot, amelynek egyes csomópontjain az ember is szerepelhet, s ez számára nem mindig csak előnyökkel jár kölcsönhatásokkal jár!

Mit tanácsolhat a természetkedvelő és természetjáró szerző e nem egészen megnyugtató sorok után?

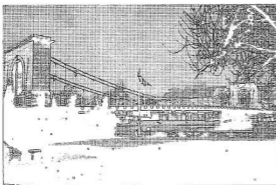
Semmi esetre se hagyjuk abba egészségvédő barangolásainkat!

Néhány javaslat a fertőződéssé kockázatot csökkentésére:

1. zart, testet jól fedő ruházatot viseljünk erdei útjainkon,
  2. riasztócseneket, védőoltásokat alkalmazás szerencsés,
  3. túra közben is, de a végén feltétlenül tartsunk alaposabb kullancsszemlélt testünkön,
  4. ha nyomozásunk pozitív, távolítsuk el a hivatlan útítást a már előbb leírt módon,
  5. fertőzési gyanú esetén orvosi (kórházi) segítséget vegyünk igénybe!
- Ha tehát a prevenciók ellenére kullancs kerül bőrtünkbe, bizakodjunk az alacsony fertőzési esélyben, szervezettünk immunrendszerében és szükség esetén a gyógyítás szakembereiben!
- Az ember nem vonulhat be elefántcsonttoronyba, főként a természet elől nem.

dr. Laki Ferenc

Magyar lábnyomok Angliában

Szilágyi Andorok vagy angolosan Andor C. Klai, második nemzedékes amerikai frónak (újságírónak, költőnek, diplomátinak) 1988-ban megjelent egy könyve *Magyar lábnyomok* címmel. Olvasóját a történelem kulcsszálai mögé vezeti, ismeretlen adatok tárházát nyitja meg számára, s rádöbben, hogy a világban mindig, mindenütt vannak magyarok.

Amikor egy április eleji borongós estén elfoglaltam helyem a MALÉV 616-os számú járatán — mint minden út kezdetén —, tele voltam várakozással. Az erős "szembe szél" miatt meghosszabbodott repülési idő alatt behunytt szemmel (mivel odakint úgyis egyre sötétebb lett) próbáltam felidézni mindazt, amit a brit fővárosról és környékéről tudok s váratlanon látni fogok. Könyveiből, filmekből ismert képek suhantak át az emlékezetem és képzeletem korlátai által kijelölt gondolatbeli filmvászon: a Waterloo Bridge (mely ifjúságom emlékezetes filmjének címe is), a már London szimbólumává minősült Tower-híd, közelében a Tower csodálatlalt vegyült, borzongást kiváltó torony, a Westminster-apátság, a Big Ben, no meg a British Múzeum, melynek nevével többször találkoztam már fővárosok múzeumaiban egy-egy eligazító táblán, mely szerint a kiállított tárgy eredetije a British Múzeumban található. — Most mindent megnézek eredetiben — gondoltam, s boldog várakozás töltött el, melyet csak azok a pillanatok tördeltek szakaszokra, melyekben a gép teste beleremegett a széllel való küzdelembé.

Az éjszakai London fogadott. Be kell valanom, a fényreklámok közt kezdem otthon érezni magam. Ott is ugyanazok a mérfák esednek villogni a közönség kegyeiert, mint idehaza vagy bárhol a világon. A nappalok már tárgyilagosabbak voltak, s ahogy teltek-múltak, egyre inkább valóságossá váltak előttem a képzeletbeli képek. Mélységesen egyenértétem Sophoklészsal, hogy "Sok van, mi csodálatos", s közben válogattam, hogy mi a legcsodálatosabb. Számomra a magyar lábnyomok...

Londonban a Chepstow Villás 39. számú háromemeletes ház falán kék színű kerek tábla hirdeti, hogy ott lakott egy Louis

Kossuth nevű magyar hazafi, aki 1802-től 1894-ig élt. Kossuth Lajos 1851. október 23-án érkezett az angliai Southamptonba, melynek kikötőjében nagy lelkesedéssel üdvözölték őt a brit társadalom széles rétegeinek képviselői. Az akkori vezető angol lap, az Illustrated London News nagy terjedelmű cikkben számolt be az eseményről. A magyar emigráció tagjai közt megjelent Pulszky Ferenc, aki 1848-ban pénzügyi államtitkár volt Kossuth mellett, s aki nem-sokára elkísérte őt amerikai útjára. Angliába visszatérve Kossuth több helyen is lakott Londonban, de ezek közül az egyetlen ma is látható épület a Chepstow Villas 39.

Ugyancsak meglepetés volt számomra, amikor a kezdő délkori látványát keresvén Greenwichben az egyik sarokház falán ez az utcanévtábla nyújtott eligazítást: KOSSUTH STREET. Leiket melegenőt látvány volt! Bizony, nehezen számtam rá magam a továbbhaladásra...

Fejemben még a windsori kastély tömör bástyáinak, óles várfalainak, pazar termelnek emlékképei cikáztak, amikor — számomra teljesen váratlanul — Széchenyi István lábrycómára bukkantam. Goromba szél fodrozta a Temze hullámain, vidám vacsacsák hintózták rajta. Előtem egy híd, melyet sosem láttam, mégis régi ismerősöm... Ó, igen, a Lánchíd! És mégsem az! Az ocsdás vége meghatottság: itt járt Széchenyi!... Igen, itt járt, ebben a Marlow nevű kisvárosban. Itt látta meg ezt a hidat, melyet Adam Clark tervezett, Tierney Clark épített 1832-ben. Ennek a Temze felett átfelvi keses hídnak mintájára készült el a Budát és Pestet összekötő Lánchíd, mely brit testvérénél jóval nagyobb. Ünnepelesen lépegetek a tölös part felé. A pilléren nagy méretű emléktábla. Betűgelem az angol szavakat. Tolmácsom nem akar segíteni, csak biztat, hogy silabizáljam tovább. Aztán egyszerre könnyedén megy, pedig fétyolos szemmel olvasom: "Ez a híd, valamint a Budát és Pestet a Duna fölött összekötő Széchenyi Lánchíd William Tierney Clark egyedüli fennmaradt alkotásai." Igen, így, magyarul...

(Őszintén sajnálom, hogy a bajai származású Mészáros Lázárnak, az első Magyar Püggöten Kormány hadügyminiszterének lakhelyére, Titeybe (Hereford and Glou-

cester grófság) nem tudtam elmenni. Mi, bajaiak jól tudjuk, hogy 1991. március 15-én hunyait a bajai Rókus temetőben helyezték örök nyugalomra. Azóta a brit kisváros temetőjében is kételyelvű tábla őrzi az emigrációba kényszerült magyar hazafi emléket.)

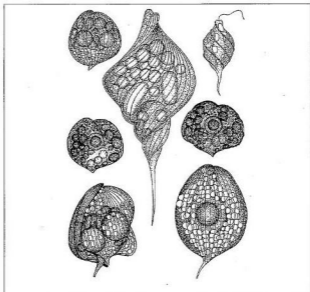
Londonól száz kilométernyire, az Avon-folyó mentén fekszik egy festői városka: Salisbury. Pagerendás és vöröstégás, itt-ott nádfedeles keskeny házaival jellegzetes példája az angol kisvárosnak. Vidám hangulatú utcáin sétálgatva pillantottam meg Anglia legmagasabb templomtornyát, mely a salisbury katedrálishoz tartozik. Kiszóbbt nagy várakozással léptem át. Tudtam, hogy múzeumában láthatom majd az 1215-ben kiadott Magna Charta egyik eredeti példányát. Megilletőve gyönyörködtem Földnélküli János szabadságlevelének kézzel írott gyöngybetűiben, miközben az angol mellett német, olasz és spanyol beszéd foszlányai szálltak felém a háttam mögött várakozók soraiból. A nemzetközi érdeklődés tovább növelte szememben a kiállított dokumen-

tum értékét. Akkor még nem sejtettem, hogy számomra ennél nagyobb értékét is fogok találni.

A korai angol gót stílusban épült templom áhítatköltő félhomályában lépkező megpillantottam egy gyönyörű triptichont. Mírtin hasonlót már láttam volna valahol... Igen, megvan! Mecskeknádason a múlt nyáron! A dunántúli kis község templomában van egy hatalmas kép: Skóciai Szent Margit hosszú kék ruhában. Ő lenne a salisbury katedrális kékruhás szentje? Elolvastam az eligazító táblát: "The Chapel of Saint Margaret of Scotland 1048-1093 Wife of Malcolm III. of Scotland." Valóban ő az, a Mecskeknádas közelében valaha álló kastély (vár?) királyi sarjadéka, Szent István királyunk unokája (leánygái), III. Malcolm szent király felesége, Anglia egyik "kedvenc" szentje. Megilletőve álltam a magyar lányból lett skót királyné képe előtt, aztán arra gondoltam, küldök hozzá néhány fohászt, hátha meghallgat, és lobbzyik egy kicsit szülőhazájáért...

Sározy Józsefné

ALGARAJZOK, ABSZTRAKCIÓK

Németh József Ártúr budapesti hidrobiológus és képi kiállítás a Környezetvédelmi Világnap alkalmából kertli megrendezésére az Alsó-Duna-völgyi Környezetvédelmi Felügyelőség Mérésközpontjában. "Grafikai és festészeti tevékenységemet természetvizsgáló munkám magától érthetődő kiterjesztésének tekintem." – fogalmazza meg ketts kötődésének lényegét Németh József Ártúr, akinek több mint három évtizedes alkotói korszakában meghatározó szerepe volt a tudomány és művészet szolgálatának.

A mikrovilág csodálatos formagazdagságának tanulmányozását dr. Hortobágyi Tibor világhírű algakutató útmutatásával kezdte el a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen. Az algák (=moszatok, parányösvények) természetből bemutatása önmagában is nem mindennapos vizuális élményt jelent, különösen azzal a technikával, ahogyan azt Németh József Ártúr teszi rendkívül precíz, plasztikus hatású tiszteivel. E tekintetben méltó követője a századunk derekán alkotó, különösen rajzoló magyar algológus generációnak, első sorban dr. Hortobágyi Tibornak, dr. Szemes Gábornak és dr. Uherovik Gábornak. Talán nem túlzás állítani, hogy napjainkban világviszonylatban is egyedülállóan szépek Németh József Ártúr mikroszkópi algarajzai, amelyek mostani kiállításának egyik nagyobb témakörét képezik.

A kiállított képek másik csoportján a jelkékké transzformált természeti élmények jelennek meg. Az elkészítéskor során használt technikákat az alábbiak szerint foglalta össze az alkotójuk:

"1966-1967-ben fejlesztettem ki egyéni monotípia technikámat, az e célra készített ún. zselatinhenger alkalmazásával. Ez lehetővé teszi, hogy a nyomóalapról, a nyomdafestékekkel felvitt kép nem tűnik képként, hanem eredetiktől jelenik meg a nyomtatott lapon.

Kollázsok készítésekor is főként ezeket a monotípia-elemeket használom, amelyeket temperafestmények, mikrofontográfiai és rajzok részleteivel egészítek ki. Alapvetően, hogy kollázsaimhoz az esetenként megjelenő nyomtatott szövegretek kivételével saját alapanyagot használok.

Egy kép elkészítése — különösen a kollázsok esetében — a legtöbb esetben két munkafázisból áll:

ösztönös, szinte kézírászerű rögzítés, az anyag szerkesztései formába való átrésze.

A nyolcvanas évek elejétől egyre inkább a kalligrafikus kifejezésmód foglalkoztat, mely jelenlegi munkáimban is a legjellemzőbb elem. Így a közvetlen tájélmények (pl. 1996-1997: India - Himalája; Erdély - Hargita) minden esetben jelekké transzformálva jelennek meg képeimen."

Életrajzi adatok:

Németh József Ártúr 1940. január 11-én született Budapesten. 1976-tól munkálkolt a Vízgazdálkodási Tudományos Kutatóintézet, ahol jelenleg is a Hidrobiológiai Osztály tudományos főmunkatársa.

Tanulmányok:

1958-1962: Gödöllői Agrártudományi Egyetem,

1965-1973: Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Kar, 1966-1967: Dési Huber István Képzőművészeti Kör, 1968-1969: Budapesti Műszaki Egyetem Képzőművészeti Köre, 1970-1973: Vasutas Szakszervezet Képzőművészeti Iskolája.

Önálló kiállítások:

1997. 02. 12. - 24.: Kamarakiállítás, Fővárosi Gázművek Művelődési Központ, 1997. 09. 05 - 12.: "Az élő forma", MTA Balatoni Limnológiai Kutatóintézet.

Csoportos kiállítások:

1997. 04. 02 - 10. és 1998. 04. 30 - 05. 10.: "Zuglóiak egymásért" Zuglói Képzőművészek kiállítása, Stefánia Galéria.

Németh József Ártúr kiállítása június 5. és 19. között tekinthető meg a környezetvédelmi laboratóriumban (Baja, Péter-Pál u. 8-12.).

Schmidt Antal

Első néprajzi kalauzunk

*Bellosics Bálint úttörő munkássága –
Gubitzka Kálmán szerepe –
A zombori múzeum néprajzi gyűjteménye
II. rész*

A NÉPRAJZI KALAUZ MEGJELENÉSE

Gubitzka Kálmán 1907 októberének elején keltezett levelében az Útmutató nyomtatásának kezdetét jelzi Bellosicsnak, és a befejezett szem teszi a távoli jövőbe:

"46/1907

Kedves Barátom!

Végül Hosszú vajdás és minden oldalról történt sürgetés után nyomásunk megkezdte az "Útmutató"-t, illetve az Útmutató egy íve terjedő részének kefelelyenását. Sietve továbbítom a nyomtatott a kézirat- tal leendő összehasonlítás és kiigazítás végett. Megkérlek, hozd magaddal a korrektúrát; azt hiszem vasárnapig megkapod a munka hátralévő részét is. Élvezettel olvastam az "Uránia"-ban megjelent cikk közleményedet. Úgy az érdekes előző, mint sikeres rajzaidhoz szívóval gratulálok.

Örvendek, hogy soraim még otthon találtak, s vasárnapi találkozásunkat mi sem fogja megzavarni.

Szeretettel ödvözlöl tiszteled hívével

Gubitzka Kálmán 47-1644/

Márg 1907. X. 7.

A Bellosics Bálint és Gubitzka Kálmán közti levelezésben többet nem esik szó az első néprajzi tárgyak gyűjtésére szolgáló bencsai útmutatóról.

A történelmi társulat 1907. évi novemberi ülésén Kozma László elnök a következőkéről értesítette a tagságot:

"Jegyzőkönyv a Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat választmányának 1907. november 20-án tartott gyűléséről

... 3. Az elnök jelentette, hogy Bellosics Bálint, bajai áll. tanfőképző-intézeti tanár, működő tagtársam által szerkesztett néprajzi Útmutató társulatunk kiadásában megjelent, s a múlt évi életem érdekében Főfelügyelőségnek bemutatott; valamint a néprajzi iróni érdekűdés fölkelése, a néprajzi tárgyak

gyűjtésének irányítása céljából az Útmutatót a vármegyében ingyen való szétállítását már megkezdték. Egyáltalán indítványozta, hogy Bellosics Bálintnak önzelen munkájáért a társulat jegyzőkönyvi közléssel fejezze ki elismerését.

A választmány az előlki jelentést örömmel vette tudomásul, s Bellosics Bálintnak a néprajzi Útmutató írásáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott.

4. ... a múzeumőr, a titkár és Krump Vilmos, a társulat főnyakécské bejárták a megyei sokak közösségeket, és sok értékes tárgyat gyűjtöttek" (47-1649).

Gubitz múzeumőr pedig a társulat iktatóba a következőket jegyezte be:

"XVI/VI 1907. nov. 24.

Múzeumőr

Bellosicsnak 100 dár

"Néprajzi Útmutató"-t küld

Kedves Barátom!

Választmányunk határozata alapján mellékeltem 100 dár Útmutatót. Kérlek, hirtud elküldeni továbbra is a magot, mely egykoron társulatunknak is bőven gyámoltócshet. Köszönettel fáradozódotl...

Szives ödvözléssel tisztelt híved

Gubitz" (47-1650).

Bellosics Bálint könyve 1907 novemberében jelent meg:

ÚTMUTATÓ

NÉPRAJZI TÁRGYAK GYŰJTÉSÉRE

ÍRTA

BELLOSICS BÁLINT.

KIADJA

A BÁCS-BODROG VÁRMEGYEI

TÖRTÉNELMI TÁRSULAT

ZOMBOR

Bittermann Nándor és Fia Könyv- és Könyvrendje, 1907

A könyv kiadására végül is sikerült hirdetőket toborozni, ugyanis a 33-46 oldalon összesen 24, sora zombori cég reklámszavavegy olvasható.

Bellosics Bálint ajánlata az Előszó a társulat előlki, Kozma László írta:

"... A művelődés áradata a népdét hagyományos közélet, viseletét, szokásait lépésnyomon követője, változója, éltemei. Más más minden készültében töltött óra úgyszólván helyrehozhatatlan késődelmet jelenthet..."

Bellosics Bálint a Tájékoztató első részében a néprajztudomány feladatát ecetelti, és a leírás mellett kiemeli a jelenlegi okának kutatását, megemlítve a rokonságotnyokat is. Hangsúlyozza: "A nemzet nemcsak nyelvén él, hanem zenéjében, táncában, szokásában, viseletében, épitkezésében...". Szó a népköltészetéről, a népszokásokról, a néphírlől, majd külön, jóval hosszabban a

tárgyi néprajzról, és közli az 1907-ig meglelt idevágó szakirodalmat is.

A Tárgyjegyek már a gyakorlati útmutató, melynek 9 fejezetében a ház, a nő házilpar, a viselet, a használati tárgyak, zene-szerek, a népszokások használati tárgyai, a gyermekjátékok, a káspár szerkesztéseszegek, éhémlekek, a földművelő eszközök s végül az ősfoglalkozások dolgainak megnevezése-ol olvashatók, amelyeket gyűjteni érdemes és gyűjteni kell. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy ma is jó hasznát veheti minden gyűjtő. Bellosics Bálint Útmutatója az első, szakértelemmel készült kalnuz bácskai népleltek tanulmányozásához. Szép sikere lett a könyvnek, ugyanis több vidéki társulat is igényelte, többek között Keszthelyről, Veszprémből, Trensényből.

BELLOSICS TOVÁBBI TEVÉKENYSÉGE A TÁRSULATNÁL

Bellosics Bálint kapcsolata a zombori székhelyű Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulattal ezután még szorosabb lett. 1909-ben a bajai tanár a következőket indítványozta:

"Bács-Bodrog vármegye sák területe, eleven közlekedése, a nép egy részének gazdagsága más megkönlő nagyobb mértékben teszi lehetővé a nép viseletének, használati tárgyainak uniformizálódását, s azért összegyűjtésük sokakta srgpesebb, mint sok helyt egyebütt. Az iparkodást e tekintetben egy más körülmény is ajánlja, az i.l., hogy immár nemcsak a régészeti leleteknek, hanem a néprajzi tárgyaknak is akadtak kereskedői, akik tömegesen vásárolják össze faluról falura járv a értékesebb, keresetebb tárgyakat. Biztos tudomáson van róla, hogy Bács-Bodrog vármegye területén is nemcsak ásat ilyen kereskedő, hanem a közösségekben a tárgyi néprajz hagyatékát is összegyűjtésére, és szakmánya legnagyobbbrest külföldi múzeumokba vándorol. Ezek az okok azt ajánlják, hogy a Tört. Társ. tavalyi életrelvő és sikeres vállalkozásnak megfelelően — amikor tisztviselői a sokak közösségek kuztaták át — a gyűjtőutakat állandósítsa. Az ilyen gyűjtőutaknak nemcsak az a hasznuk, hogy a múzeum megővőnygára, hűzagaiva való tekintettel, tehát tervszerűen kerülhetnek, hanem írásni és Útmutatónál közvetlenebbül tudnak egyes vidékek intelligens elemeiben, sőt a népben is érdeklődést kelteni a sokszor megvesztet, suttban heverő néprajzi tárgyak iránt. Készségtelen dolog, hogy azt az érdeklődést, mely olyan értékes preahistorikus lelet birtokába jutatta ajándék útján a vármegye régiséggyártár, egy-egy ásatás keltette, és sok

éves ásatásban is ilyen alkalomak ébresztetkedvet. Az ilyen kiállítások tréhetik meg a hivatottak közönlét, amelyelől ársalmasabb nyavalyája nincs, különösen a szárnnyal bontogatók, első lépésivel haljódd tudományoknak, s amely nyavalyát csak sokszoros rákövetésnél lehet győgtűntni. Az útmutató intervív hatáskának csak utánaik jő el az ideje. Hogy ezek a gyűjtőutak a múzeumok szempontjából milyen fontosak, azt azzal is bizonyíthatom, hogy az elműlt nyáron meglátogatót németországi néprajzi múzeumok (Jena, Lipsee, Berlin, Drezda), a prágai, bécsi, a hazai vidéki gyűjtemények közül a soproni, szombathelyi, keszthelyi, székszárlai, kolozsvári a bizonynal a többi is, állandósították őket; nem is említve a Magyar Nemz. Múzeum Néprajzi osztályát, melynek hat tisztviselője párosan legutóbb is a megyorság egy nagy városát járta be a teli viseleti darabok összegyűjtése céljából.

Mind ezek alapján, mivel a főf. is sürgősen ajánlja a néprajz fokozottabb művelését, indítványozom: határozza a Tört. Társ., hogy a nyári néprajzi gyűjtőutakat rendszeresítli.

Baja, 1909. ápr. 16.

Bellosics Bálint

működő tag" (47-1741).

s indítványának záradékában megjegyzli: "ha szó kerülne, hova irányuljon az első utak egyike vagy másika, én — amint mozdottam — a szerbeségi ajánlanám".

A társulat 1909. április 18-án tartott rendes közgyűlése a titkár felolvasta Bellosics indítványát, amit a közgyűlés teljesen magávé tett, és elfogadta, hogy a jövőben a bácskai szerbek épületét vegyék tanulmányozás alá (47-1743).

Bellosics indítványgy egy 1908. évi gyűjtőutak emleget, amelyen a bácskai sokok anyagi kúrtúráját gyűjtöttek, főleg Bácsban, Vajszkában, Palonán, és Szondon is, meg Gubitzra elődlegesben Monostorszegen, nem hazaica ki Béreget, Hercegszántót sem.

Így jött létre a zombori múzeum ma is a gazdag sokak néprajzi gyűjteménye. Bellosics kimondottan érdekelte a bácskai szilavok tárgyi néprajza, ugyanis feltéve szerint az akkori Magyarországon sokan foglalkozhatnak a magyarságn épületével, de kevesen a nemzetiségkével.

Gubitz Kálmán múzeumőr 1909. július 13-án megkérte Bellosicsnak a nyári munkarendet:

"... július 26-31-ig a káshelyesi temető ásatása.

aug. 2-7-ig a gombosi temető ásatása.

aug. 9-14-ig néprajzi t. gyűjtése a szerbek között.

aug. 16-19-ig a bácsi török fűrdő ásatása.

aug. 23-28-ig próba ásatások Bátmonostoron és Dávodon." /47-1769/.

Hogy Bellosics részt vett a kishégyesi ásatásnál, azt Gubitzához küldött egy levélnek részéül igazoljuk:

"... A hegyesi kő napra — a tüzelt megzavart éjjelt nem számítva — szívesen emlékeztem, s csak azt sajnálom, hogy olyan hamarosan ott kellett hagynom az ásatás helyét. Vége van már? Vagy hagyatok még valamit a földben? Akkor jövőre több napra szerződöm... Ami a bácsi kirándulást illeti, most még biztosan nem mondhatok. Szeretnék lenni, s hacsak tehetem, le is rándulok. Ha lehet, jelents be Evetovicsnál. Ha mennék, akkor megírom Zsablyára... A bácsi viszonzatlás reményében maradok Baján, 1909. aug. 3. Őszinte hívd: Bellosics... NB. Ha duplikátokat szeretnétek fatárgyakból (szép guzzalyokból etc.) vastárgyakból (fogazott élű sarló, acél — Veptródi) még kettőt vittem el, szerezd meg. Az árat szívesen megkötöm még Zsablyára. Szállítasd be Zomborba, onnan majd alkalomadtán elhozom." /47-1769/.

— mindebből kiténik a kedélyes út meg a hasznos gyűjtés, a további érdeklődés is.

Az 1909. évi néprajzi gyűjtést, ahogy azt a választmány jóváhagyta, a békási szerb falvakba szervezte a társulat. Amikor Gubitz Kálmán megkezdte a szervezést, a következőket írta Dimitrijevics Simon igazgató-tanító Zsablyára:

"... A Bács-Bodrog vm. tért. társulat megbízásából augusztus 9-én és köv. napján néprajzi gyűjtés céljából bejárom a szerb nemzetiségű községeket. Hozzám csatlakozik Trencsény Károly felső ker. isk. tanár, a társulat tükára és Bellosics Bálint tkpóz ist. tanár, a jeles ethnographus is... 1909. V. 13." /47-1797/.

Ere a gyűjtőútra, tehát a dél-bácskai Zsablyára, Sajkáslakra, Sajkásszentgyörgyre nem tudott eljutni Bellosics, de a bácsi ásatásokra még nagyon szeretett volna:

"Kedves Barátom! A zsablyai kirándulásra a legjobb akaratmal sem mehettem el, nagy sajnálattal. Bácsom azonban — hacsak valami különösen erős akadály nem gördül szándékom elé, ami ezen a nyáron könnyen megeshet — találkozzunk..."

Baja, 1909. aug. 11. Őszinte hívd: Bellosics" /47-1769/.

A következő évből fennmaradt Bellosics-levél azt bizonyítja, hogy a tanítóképző tanára tanítványait is elvitte a bodrogvári felhőtelezett ronjáihoz és a zombori múzeumba /47-1769/.

BELLOSICS UTOLSÓ LEVELE ZOMBORBA

Végül Bellosics Bálint bajai tanár és néprajzkutató utolsó, hosszabb leveléből idé-

zünk, melyben a szakembert foglalkoztató apró részletekről szerethetünk tudomást:

"Baja, 1911. szept. 19.

Kedves Barátom!

... régnyen nagyon a veled való találkozárs... én is lerándulnék... Szeretném lerándulni a múzeumban levő sokac bős-zsákot, amelyet tarisznyistul te gyűjtöttél, ha jól tudom Monostorszegen. Azért érdekel a dolog, mert ugyanolyan én is szerettem egyet, amely nagyon hasonlít az alföldi pásztorok kezén levő ún. pásztorikaszegékhöz. Nem merem hangosan mondani, mert nem sokat tudok a sokac zsákokról, de ez a hasonló — alakbeli és célbeli — feltűné, különösen, ha számba vesszük, hogy az alföldi pásztoroknál sok délszláv pásztorlevegővel együtt. Másrészt a szőjgyártó mesterség ősi magyar mesterség, s az alföldi pásztor-ság még ma is nagy mestere. Kétszónás lenne? Mindegyik föl önállóan találtát? Ezekre kellene megfelelni, de az összehasonlításra kinnálkozó anyag olyan kevés, a történeti adatok olyan vékony erecskével csorognak, hogy fellés nélkül nem lehet a dologhoz szólni. Egyelőre, azt hiszem, elég lesz, ha a sokac alkotások bemutatásával a meggyezésre rámutatunk, már csak a prioritás kedvéért is. Ha hallasz valamit régi sokac pásztorokról, ezekről a zsákokról, ne resteld feljegyezni. Engem a frappáns hasonlóság mód nélkül izgat..." /47-1932/.

Bellosics Bálint bajai tanítóképző tanárnak több levele nem maradt fenn a zombori Történelmi Levéltárban. Életének, 1911 után, még meglévő négy esztendejében minden bizonnyal sokat munkálkodott a néprajztudomány népszerűsítésé terén.

A zombori társulat 1916 januárjában értesült Bellosics Bálint haláláról, 1911 után, még meglévő négy esztendejében minden bizonnyal sokat munkálkodott a néprajztudomány népszerűsítésé terén.

"Özv. Bellosics Bálintné Ürös

Baja

Nagys. Asszonyunk!

Férje elhalálozásának meglopó árta bennünk, mert is mélyen megrendített. Társulatunk egyik legjelkésebb barátságát, nagy tudású munkást veszítette el az elhunytban. Emléket kegyelettel őriztük meg. S igaz szívvel csatlakozunk azokhoz, a kik őszinte részvétellel nyihetési igyekezetek a mélyen le-sújtott család fájalmán.

Zombor, 1916. jan. 19.

Teljes tiszteltelt Kozma László cinök, Gubitz Kálmán múzeumőr, Trencsény Károly titkár" /47-2052/.

Az özvegyen kívűl a bajai Állami Tanítóképző intézet tanári karához is hasonló hangú levélváltást küldtek Zomborból. Az özvegy közönsé sorai Bajáról 1916.

II. 24-i keletkezésűek, míg a tanítóképző, melynek az elhunyt igazgatója volt, 1916. III. 10-én közzétette meg az együttirás sorait.

A Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat választmány 1916. október 11-ii élésén közzétett jegyzőkönyvéből megadja, hogy a január 15-én elhunyt Bellosics Bálintot 1916. július 21-én Gubitz Kálmán is követte a halálba. Így a társulat elszedette két legaktívabb néprajzosát. A múzeumi gyűjtésény azután már nem is gyarapodott. A háború zavaratos felhői megakadályozták a gyűjtéseket, az impérium-átlósok pedig még magát a tördést is a régi idők közgyűjtésényével. Ami megmaradt mindebből, az ma a zombori Városi Múzeum néprajzi gyűjtésényének legjavát képezi. Meg Bellosics Bálint könyve, mely tanít egy kor-nak, melyben szintén éltek emberek, akik tudást, zellemet, energiát nem kíméltek a közgyűjtésények gyarapítása érdekében. Csak az utókor esendő, és leginkább adós marad a tisztelettel.

Silling István

A bajai fociról

Egy jó hangulatú szerkesztőségi beszélgetés után Fekete-Kovács Győző alapvető munkájára hivatkozva szót ejtünk a bajai labdarúgásról.

Nincs most kerek évforduló, hiszen 75 és 100 év között mesterkéltn lenne 90 éves hivatkozásokot emlegetni. Legyen tehát ez a visszaemlékezés egy magától érteendő gondolatör. Alapja az 1983-ban megjelent sporttörténeti dokumentum az akkor 75 éves bajai labdarúgásról. Nem tagadható, hogy a gondolatok felébresztését az egy hónap múlva kezdődő franciászégi labdarúgó világbajnokság is motiválta. Igaz ugyanis, hogy ezek a nagy labdarúgó figyezték a csendes vidéki pályákról, megszállott munkahelyekről és megszállott emberektől indulnak.

Vajtai István

A Bajai Független Újság 1908. június 4-i számában jelent meg egy cikk, és hírt adta, hogy olyan sportegyesület létesült, amelyik a sport minden ágát felöleli. Az esemény lényege az volt, hogy a Bajai

Kerékpár Egylet közgyűlése arról döntött, hogy sportjai közé felveszi a labdarúgást is. A közgyűlést a városközségi 20-as számú ülésen tartották. Dr. Móder Géza elnök előterjesztésére határozat született, amelynek értelmében az egyesület általános sportegyesület alakult, több szakosztállal. Az egyesület színe két-sárga lesz, jelvényét a város címere díszíti. Az alapszabályokat a közgyűlés egyhangúlag elfogadta.

A fent említett újság 1908. október 16-i száma az is közölte, hogy a bajai SE egyesületi alapszabályát a belügyminiszter is jóváhagyta. Ezt követően az egyesület tízenegye sportgáza háziversenyt rendezett, ebből az egyik a "futball tervgáz" volt. Majorcsácsi József és Kazal Ferenc visszaemlékezései szerint a futballcsapat tagjai jobbra álltak, de általában más sportágakból idepártoló alkalmi futballisták voltak. Futballpálya sem volt, leggyakrabban a Lőkegyért előtti területen és a Vásártéren rúgták a labdát. Rövidesen megoldódott a sportpálya kérdése. A városi törvényhatóság a Patak utcában lévő zöldmező, és fűszőkezt a sportegyesület észére játéktérül átengedte. A fent már említett Vásártér a tanítóképző mellett volt a nagy malomtól a vasúti hidig.

A Patak utcai sportpálya 1912 augusztusára készült el. A pályavetési ünnepséget 15-én tartották 1300 néző és nagy tömegű diáksereg részvételével. A nézőközönség viharos tapsa közepette jelentek meg a pályavetési csapatok, úgy mint a Szabadkai SE és a Mohácsi TE. Mivel Bajának nem volt még ütöképes együttese, a szervezők ezzel a választással is érzelmetleni szerették volna egy új városi csapat kialakulásának szükségességét.

Az 1912/13. évi dél-magyarországi egyfordulós bajnokságba való bekapcsolódás révén megjelentek a bajai labdarúgó élet. A csapat alapját a már akkor országos hírnévű tanítóképző diákjai adták. Klasszikusra jellemző, hogy 1912-ben a Bajai Diákválogatot (hét képzős és négy főgimnazista) nyerte meg az Országos Ifjúsági Bajnokságot és Bács-Bodrog vízmezeje Palicsi Kupáját.

Az 1913/14. évi bajnoki idényre elkészült a 250 személyes fatübbin 4 tágas ülőszóval és egyéb helyiségekkel. Ettől kezdve nem kellett a szomszédos házakban bérelt helyiségekben ülözni. A tribün mögötti épület — a volt állatjárvány-kórház — pályagondnoki lakással alakították ki.

1914/18. a hadibajnokság évei voltak. A bevonulások miatt a csapatok felöltött játékosokkal elvezetettek, rendszeres bajnoki mérkőzéseket nem játszhattak. A barátságos mérkőzéseken főleg ifjúsági játékosok szerepeltek. Ezek az együttesek inkább grundcsapatnak neveztek magukat. A vezető szerepet továbbra is a BSE játszotta, természetesen a háború következményeivel egyetemben.

A Szerb Labdarúgó Szövetség 1920 tavaszán bajnokságot indított, amelyben az év őszéig a Bajai SE, a Bajai TC és a Bajai MTE csapatai is részt vettek, de csak barátságos mérkőzések formájában. Ezzel egyidőben — 1920 őszén — a Bajai Labdarúgó Szövetség kétfoldosul a bajnokságot szervezett. Ez biztosította a rivalizálást azzal együtt, hogy alacsony színvonalú volt, és kapcsolatai a dél-bácskai csapatokkal megszakadtak.

1921 őszén a Pécsért szökező dél-nyugati Labdarúgó Alszövetség keretében Bajai Alosztály alakult.

1923-ban új egyesület alakult, a Bajai Legényegylet Turul Sport Egyesülete. Augusztusban a BSE 15 éves jubileumát tartotta. Ennek során ünnepelték és egyben búcsúztatták is a már kiköredgett amurcsapat tagjait: Bálintot, Paulait, Maroskát, Palotást, Tanczost és Vágot. Ugyanakkor Grosz II-t is búcsúztatták. Ő azonban nem a futballról, hanem az egyéstudítottá vált meg. A Budapesti Nemzeti SC-hez távozott, és nemcsak a válogatott címeres mezét is magára öltötte. Azt hiszem, nem szabad folytatni a bajnokság éves eseményeinek részletezését. Csúpan néhány eseményt idéznék fel, amelyek a bajai futball történetében meghatározóak:

1927-ben megalakult a Posztógyár SK.

1928 tavaszán a Patak utcai pálya tehermentesítés érdekében a Posztógyár és a Révíválpályás között ideiglenes futballpályát létesítettek a II. osztályú csapatok számára.

Az I. osztályú bajnokságban a helyi rangdöntő a BTSE-BSE mérkőzések jelentették.

1929-től a gazdasági válság a sportéletben is átmeneti visszaesést okozott. A bajai csapatok gyengén készítették fel a bajnokságra. A BMTE volt a rangelső, a Bácskát, a BTSE-t és a BSE-t is legyőzte.

1933 augusztusában felavatták az új benttribünt. A tribünnel együtt tovább fejlesztett állóhelyisépek, a fives futballpálya és a piros salakos futópálya igen harmonikus látványt nyújtott.

Az 1937/38. évi bajnokság a WM játékrendszer bevezetésének időszaka volt. A Ferencváros tartott bemutató mérkőzést. Az Angliából terjedő játékelőfogyás új játéktípus, tökéletes technika, gyors összjátékot és nagy helyzetfelismerő képességet követelt. A Ferencváros akkori nagyjai — Sárosi és Toldi — változatos összjátékkal szereztek góljait a bajai közönség lelkesedése közepette. (Ferencváros-BTSE 7:1)

1939-től újra háborús bizonytalanság uralkodik el. A nagy világgégés megtildizel a csapatokat, aztán hazánk is hadműveleti területtel válik, és ez lehetetlenné teszi minden érdemi sporttevékenységet.

1945. október 20-át követően újjászervezés indul, a nemzeti eufória és a gazdasági növekedés hatására is új elképzeléseket és neveket kap a helyi labdarúgás. A három bajai csapat — a BMTE, BTISE, Bácska-Madisz — a Patak utcai pályán kezd meg a tavaszi felkészülést. A nyár folyamán a MÁV is alakított szakosztályt, majd a BTISE csapatával füzidra lépve Bajai MÁV TISE néven indul a bajnokságon.

Az 1948/49. évi bajnokság idején került előtérbe az utánpótlás nevelés. Ekkor fuzidizott a BMTE és a Bajai MÁV TISE, Bajai Szakszervezeti Atlétikai Klub néven.

1951-ben a közigazgatás útszervezése során indult a TSB rendszer bevezetése. Egyesületi vonatkozásban vállalatok, üzemek, intézmények lettek a sportegyesületek gazdái. Baján a BSAK-ot a Bajai Éphőpári Vállalat vette át, összes szakosztállyal együtt, Bajai Építők SE néven. Az ezt követő időszak sporttörténeti elemzése meghaladná ennek az összefoglalónak a kereteit. A főleg vállalati mecenatúrával egzisztáló csapatok jól szervezettek, nem elhanyagolható szurkolói támogatással a városi élet normálnak és szolgálati igényeinek megfelelően diszkrét funkciók láttak el. Ez az organizáció mindig biztosított különleges eseményeket a sport területén is. Ide látogatott a magyar válogatot (1956, 10 000 néző előtt 14:0). Ez omnibusz évben az Építők lett a bajnoki.

1957-ben a csapat bejut a NB II-be. 1958/59-ben a két bajai csapat berkeiben nem a legjobb hangulat uralkodik. Az Építők kiesett az NB II-ből, a Bácska Posztót pedig az törte le, hogy

a labdarúgó-bajnokságok átszervezése miatt — óriási pontelőnyük ellenére — nem juthattak fel az NB II-be.

Sietnünk kell az idővel, nyilvánvalóan rengeteg esemény zajlik és óriási munka fekszik a fociélet szervezésében.

1962/63-ban egy pályáépítési ankétot követően kispályákat építettek a tömegsport fellendítésére bázisra. A Petőfi-szigeten a Városi Tanács területet biztosított egy sportkombinát építéséhez, amelynek szerény kezdeményei ma is láthatók.

1969-ben kezd üzemelni a Petőfi-szigeti stadion. A Vasvári Pál utcai sporttelep labdarúgó pályája annyira elrongálódott, hogy azon NB-s mérkőzéseket nem engedélyeztek. Példamutató társadalmi és vállalati összefogással használható küzdőtér került feltöltésre a lelátó számára alkalmas körtöltés kialakításával.

Ezen a pályán az első mérkőzést 1969 júliusának utolsó vasárnapján játszották. A Bajai Vasas MTE a Bácska Posztóval döntetlennre jutott (2:2). Ettől kezdve a Bajai Vasas MTE a szigeti stadiont, a Bácska Posztó SE pedig a Vasvári utcai régi pályát kapta kezelésbe.

1971-ben döntött a Városi Tanács végrehajtó bizottsága a Petőfi-szigeti sportlétesítmény továbbfejlesztéséről.

Kiegészítette a belső, hiányzó korlátszakaszt, elvégezte a futópálya alapozási munkáit, tiltázköveket és zuhanózókat építettek. Még ez év őszén elkészült a Vasvári utcai új sportszámok.

1972 novemberében új egységes sportkör alakul a városban, a BSK.

1973/74 során az egyesület fuzionál a Bajai Vasas MTE-vel.

A következő kiemelendő esemény az 1979/80. évi bajnokság. A BSK osztályozót játszik az NB II-be jutásért. Kétfordulós osztályozót kellett játszania a Szegedi DÉLÉP csapatával. Szegeden 2:0-ra győzött a DÉLÉP, a bajai visszavágó eredménye 3:3. A DÉLÉP jutott tovább. 1980/81-ben az MLSZ újra létrehozta a területi bajnokságot. Ez a szervezeti forma is csak megerősítette az NB II-be való jutás reményeit és szándékát. A nagy cél az 1982/83. évi bajnokságban sikerült. Miután az MLSZ

Dr. Pump József: Szemek

megszüntette a háromcsoportos NB II-t, egy húsz csapatos csoportot hozott létre. Ez tulajdonképpen a korábbi NB-I-B-nek felelt meg erőviszonyait és színvonalát illetően. Ebben kapott helyet a területi bajnokok osztályozójából kikerült három csapat, köztük a BSK is. 1982 augusztusában az NB II-be került bajai együttes újra bajnoki mérkőzésen találkozott a KSC csapatával. A BSK 2:0-ra győzött, a visszavágón a BSK volt a jobb. 1:0-ra nyert.

Érdekes módon a BSK vidéken mindig jobban játszott, mint otthonában. Az őszi végeredmény: a BSK a 10. helyet foglalta el a tabellán. A tavaszi szereplés megerősödést jelezett. A csapat 13 győzelemmel, ugyanannyi döntetlennel és 12 vereséggel a 8. helyet szerezte meg a város futballrajongóinak legnagyobb örömeire.

Fejezzük be ezt a visszaemlékezést ezzel a sikeres momentummal. A szerkesztőség hozzáértése, meggyőződése, elfoglaltsága vagy éppen előítélettel nem kívánunk megérteni. Egy dolog a biztos, hogy fenntartások nélkül hisz e szép időszak visszatérésében. Értő krónikást keres, aki az elmúlt 15 év eseményeit rögzíti a hagyományörzés és az utókor számára.

BAJAI HONPOLGÁR

Alapítvány a Közművelődésért
1000 BAJA, VASVÁRI PÁL U. 4.

Városi történelmi és
Környezetvédelmi Lap -
Megjelenik minden hónap
első napján
ISSN 1416-4469
<http://www.bajaohs.hu/baja/honpolgarmo-1000.htm>

A szerkesztőbizottság vezetője:
Bánai Tibor
Szerkesztő:
Gyulavári József

A szerkesztőbizottság tagjai:
Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó, Kalocska Béla, dr. Laki Ferenc,
Sárosy Józsefné, dr. Solyomos Ede,
Schmidt Antal, dr. Vajai István

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltványi Imre u. 14.

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt. Bajai
Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
BAJAPRESS Kft.
Baja, Petőfi S. u. 4. Tel.: 79322-241
NEM KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET
NEM ÖRZÜNK MEG ÉS NEM
KÜLDÜNK VISSZA.

E számunk a Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési Kollégiumának támogatásával jelent meg. Köszönjük.